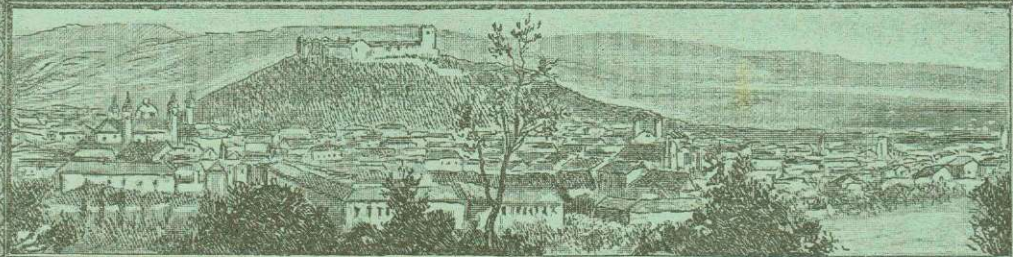

V Ljubljani, dné 15. prosinca 1896.

DOM in SVET

ILUSTROVAN LIST

za LEPOSLOVJE in ZNANSTVO.

Leto
IX.

Štev.
2.

Urejuje in izdaje
dr. Francišek Lampe.
Tiska
Katol. Tiskarna.

Vsebina 2. zvezka.

	Stran
1. Knez Ljudevit. Zložil A. Hribar. Pod grajsko lipo. — Lada. — Boj pod Nanosom. — Morana	33
2. Iz ljubezni. (Novela.) Spisal Dragutin. (Dalje.)	37
3. Sin. (Krájinska idila.) Spisal Podgoričan. (Dalje.)	41
4. Vzori in boji. Po prijateljevih pismih priobčil Jož. Ošaben. (Dalje.)	45
5. Legenda. Zložil Gojko	50
6. Avstrijska Riviéra. Opisal Jos. Rozman. (Dalje.)	50
7. Črtice iz zgodovine lepih umetnostij. Spisal dr. Anton Medved. (Dalje.)	52
8. Prilogi iz predloga „po“ in prilogov zloženi. (Jezikovna razprava.) Spisal dr. Janko Pajk	56
9. Zmagovita moč duhá nad telesom. Spisal dr. Simon Šubic	58
10. Naš program. Spisal dr. Fr. L.	60
11. Književnost	63
A. Slovenska književnost. Knjige družbe sv. Mohorja za l. 1895.: Koledar družbe sv. Mohorja za prestopno leto 1896. — Zgodbe sv. pisma. — Sv. Jožef. — Pod lipo.	
12. Razne stvari	63
Naše slike. — Vremenske stvari. — Andreas Freiherr von Čehovin.	
Na platnicah: Bodočnost slovenskega naroda. (Dalje.)	

Slike.

1. Drsalci na ledu. M. Jama	33
2. Banka propadla. Po siiki prof. Vladimirja Jegoroviča Makovskega	40
3. Valentin Vodnik. Kip-spominik Alojzija Gangla v Ljubljani	48
4. Stavba. Kip Ant. Procházke	54
5. Veda. Kip Franč. Hergesela	55
6. Park in cerkvica sv. Jakopa v Opatiji. A. Beer	57

Listnica uredništva. Gosp. I. G. na Pr.: Odgovor na svojo dobrohotno opombo najdete na poslednji strani listovi. Ko bi mogel urednik storiti vse, kakor si želi! In občinstvo? Na jedni strani vračajo list in pošiljajo poročilo, da ga ne marajo, „ker je presvet“. Na drugi pa ga obdolžujejo, da pohujšuje. Čista resnica. Jedina vest more voditi urednika, pa ga tudi tolažiti.

Naznanilo. Ostalo nam je precěj posamnih števil 1. 1891. in 1892. razven št. 1. Dijakom jih damo izvod po 10 kr., več izvodov skupaj še ceneje.

Dobé se še letniki: IV. po 2 gld., V. po 3 gld., (lanski) VII. po 4 gld. 20 kr.

„Dom in Svet“ stane za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 10 kr., za četrť leta 1 gld. 5 kr. Za dijake na leto 3 gld. 40 kr., za pol leta 1 gld. 70 kr., za četrť leta 85 kr. V ptuje dežele po 1 gld. 20 kr. na leto več. Dobivajo se še vse letošnje (1895) številke.

Uredništvo in upravništvo je v Marijanišču. Za ljubljanske naročnike posreduje tudi „Katoliška Bukvarna.“

Drsalci na ledu. (M. Jama.)

Knez Ljudevit.

(Zložil A. Hribar.)

(Dalje.)

Pod grajsko lipo.

Kresnik segrel je dolge dneve,
In solnčni bog močno pripeka;
Čim dalje bolj se v Krki voda
Usiha v strugi in uteka.

Krčanje brusijo že kose
In srpe brusijo za žetev,
Pometajo žené si govno
Za mlatvo že in žitno metev.

Kako so srečni pač Slovenci,
Če jih ne moti boj viharni:
Pri delu so doma in v polji
Skrbni in neutrudno marni.

Če morajo pa v meče lemež,
V bodala črtalo kovati,
Sovraga od mejé poditi,
Ne morejo poljá orati.

In v vojski pač se kri preлива,
In plene plenijo bogate,
A vplenjeno se brž povžije,
Če ni domá pšenice zlate.

Stoji pred krškim gradom lipa,
Pod lipo miza, beli stoli,
In na stoléh junaki trije
Ob svetli mizi na okoli.

Domači knez je, Varna stari,
In Svitozor je, knežič mladi,
In veliki župan posavski,
Knez Ljudevit je zalobradi.

Junakom vrlim Diva dvori,
Donaša iskrega jim vina,
Z jestvinami možakom streže,
Kar slastnejših imá grajščina.

Besedo govori junaško
Junaški Ljudevit Panonec:
„Da boj imamo, Varna, znadeš,
Kaj meniš, kak bo uspeh in konec?”

Sicer imam mož mnogo hrabrih,
A večji broji so sovraga,
In mnogo psov — pregovor pravi —
Medveda kosmatinca zmaga.

Z menoj so hrabri Timočani
Guduščene si čem dobiti;
Če pridobim še Korotance
S teboj, potem smo zmagoviti.

In Varna, ti se bodeš čudil,
Glej z Gradeža še Fortunata,
Možá kristjanom patrijarha,
Zaveznika imam in brata.

Skrivaj poslal mi je zidarjev,
Da utrijujem si gradove,
In trdno na moža zaupam,
Pomoči čakajoč njegove.

Ker studi možu se početje
Okrutnih Frankov med Sloveni,
Oteti hoče rok nasilnih
Slovenski rod po vsaki ceni.

I tebe sem posetil v dvoru,
O tvojem čul sem korenjaštvu,
Ti često si prepodil vraga,
Odlikoval si se v junaštvu.

I jaz sem knez, kot ti si, Varna,
Kot ti i jaz Perunu služim,
Ker sva oba slovenska kneza,
Naj svojo silo s tvojo združim!

Povej mi, Varna, modra glava,
Povej, kakó mi je začeti,
Čuj, Kadolah spet vojno zbira
In gre nad nas sovražnik kleti.

In ako pride vrag brezsrčni,
V nevarnosti je zemlja tvoja,
V nevarnosti je nam ognjišče,
Božanstva tvoja, kakor moja.

In ni trenutka mi muditi,
Sovražnik s tem se okrepčuje
In novih vojn timer nabira,
Čim bliže nam se približuje.

A ne pustimo mu, sovragu,
Prodirati v ozemlje naše,
Dokler prožiti loke znamo,
Dokler se lahko meč opaše.

Tu pri Perunu meč dvigujem,
Prisegam hkrati vsem bogovom;
A ti pomozi z mečem, svetom
Panonskim mojim, knez, sinovom!"

Pokima Varna, stari kneže,
Lasé ravná po sivi glavi,
Po prsih gleda se, po bradi,
I to z desnico si popravi.

V tla gleda mirno, redko sope,
Z nogami brba v pesku belem,
Premišlja svoje vojne čine,
Ki zvršil jih v življenju celem:

Kako podil je često Obre,
Psoglavske krvnike, od meje,
Ki ostre so imeli meče,
A Varnini pa še ostreje.

Kolíkokrat je prekoračil
Z vojsko valovje bistre Save,
In gnal sovraga čez Savinjo
In čestokrat še preko Drave.

In koliko je glav psoglavskih
Posekalo njegovo jeklo,
In koliko krvi za mečem
Iz src sovražnih je izteklo.

Kakó boril se z Nemci, Lahí,
Kakó nebrojno jih je bilo,
A ni se balo jih njegovcev
Če tudi majhen število.

Vse tó premišlja Varna stari,
Spomine vzbuja v glavi trudni,
In dvigne glavo, ko se spomni
O vojni nujni in nemudni:

„Oh, da sem star in vela desna!
Kakó bi sekal ljute vrage,
Kakó bi čuval sam bogove
In branil domu zemlje drage!

A več ne morem v boj krvavi,
Če tudi so mi še zakladi,
Ná migljaj mi junaki zvesti,
Doma ostati moram v gradi.

In ti si Ljudevit, si pravil —?
Pobratim, daj, da te poljubim,
Že več sem čul o zmagah tvojih,
In tebi, kar želiš, obljubim.

Kdo rajši mir bi, nego Varna,
Pa če ne dajo ga Furlani,
No, proti ognju ogenj rabi
In zoper meč se z mečem brani!

Ti, Svitozor, ti boš vojeval,
Četudi kres v tekočem leti
Ni več ti bil kot osemnajsti,
Pa meč in lok ti znata peti.

In moder tudi si, poskusi,
Saj to v prihodnje bodeš rabil,
Sovrag napadati Slovencev
Ne bo gotovo nikdar zabil.

Če imajo Slovenci vodjo
Neustrašni so, močni kot levi,
Vse jenjati pred njimi mora,
Tako besnijo v bojnem gnjevi.

Pa čas je drag in dan poteka,
Pobratimstvo tu brž sklenita,
Nemudno trobce v vsej deželi
Nabirat vojsko razpošljita.“

In z vinom Ljudevit Panonec
Napije: „Čislam te očeta,
In tebi, Varna, bode slava,
Če domovina bo oteta.“

Še seže Varni v desno z desno,
V perišče stisne Divi roko,
Pogradi jo po zalem lici,
Pogleda jej v oko globoko.

Kot blisek sta oba junaka
Brž vsak na svojem čilem vrancu
In brzo jašeta od grada
Dol v ravne travnike po klancu.

Ko več ne čuje se kopito,
Počasi stopa knez do hrama,
A Diva še stoji in gleda
Od mize kamenite sama.

Za njima stari Varna gleda
In Diva gleda izpred grada,
Knez Svitozora opazuje,
A Ljudevita Diva mlada.

In dolgo gleda, ko junaka
Za žitom zginjata pogosto,
Pa spet in spet na brzih vrancih
Za grivo prideta na prosto.

In gleda, da jo mrak objame,
Da zgineta za temne hoje,
In gleda, da jo oče kliče,
In z lipe tajni duh zapoje: —

Lada.

Vzbudila Vesna je pomlad,
Ki vsak jo ljubi, ima rad;
I jaz prirodo prehitim
In tajna semena sadim.

Če pade seme v hladni vir,
Kako podviza virček tir
Čez skalne róbe in čerí,
Da združi se, naprej hití.

Ta cvet je nežen, obledí,
Če kdo ga modro ne gojí,
In ni mu zdrav in ni sladák;
Premnogim cvet je le grenák.

In koder seme to vskali,
Ljubezen vzraste in zori,
In celo stvarstvo je novó,
Sadika moja dela tó.

Če razpršim to seme v zrak,
Pojadra dalje brž oblak,
In vleče ga, ne znade kam,
Ostati več ne more sam.

Otrovljen s cvetom tem je umrl,
Že mnog in srečo drugim strl,
Stotero srečo pa mu dá,
Kdor modro cvet gojiti zná.

Če vržem seme sredi trat,
Cvet iz zemljé priklíje zlat;
Metulj prihaja spod nebá,
Ljubkuje cvet, se ž njim igra.

Še zvezde niso več mirné,
Če pride seme to na njé,
Pozdrave z žarki migajo,
Ljubav z utrinki vžigajo.

Glej, tebi, Diva, mladih let,
V srcé vsadila ta sem cvet,
Prebrzo raste, pazi se,
Da cvet ti ne premrazi se.

Če položim to seme v gaj,
Pa ptice pridejo tedaj,
Ljubezni seme poberó,
Pletó si gnezda in pojó.

Najrajša devam seme tó
V srce še nežno in mladó;
Seveda mnogi še ne vé,
Kaj s cvetom tem početi smé.

Točila boš poslej solzé,
In cvet rodil bo le gorjé,
In spanje često ti ne bo
Na posteljo prišlo z nočjó.

Pa cvet ljubezni bo duhtel,
Če Ljudevit bo spet prišel.
Ljubezni cvet ti bo sladák,
Če ne pozabi te junák —.

Boj pod Nanosom.

Če v zraku orla dva jednaka
Poprimeta se v borbi ljuti,
Se s kljunom sekata, s peruti,
Da siplje perje k tlom se z zráka;

Oj Nanos, Nanos, strma gora,
Pod tvojim brdom se borila
Je Kadolaha vojna sila
In vojska kneza Svitozora.

Če sprimeta se dva bivola,
Da puhata krvave pene,
Hreščí grmovje, tró se stene,
Po bregu v dol in v breg iz dola;

Ko žari žarek zore zlate,
Junake kliče rog k naskoku,
In tisoč strel v napetem loku
Preži, da bo morilo brate.

Težkó, težkó se boj odloči,
Če v borbi ljuti se zgrabili
Jednaki dve in krepki sili,
In če junak v junaka skoči.

Slovenec dere na Slovene,
Da z Nanosa vihar, rožljanje,
In vojne klice, divje klanje
Odmevajo stotero stene.

Oj Nanos, Nanos, strma gora,
Je videlo li vznožje tvoje
Jednako klanje, krute boje,
Prizore take bratomóra?

Oj Nanos, glej, kako se seka!
Kakó tekó krvi potoki
Po vznožji tvojem, tvojem boki,
Več človek ne pozna človeka!

Že solnce bliža se poldnevu,
Na tleh je borcev polovica,
Ostalim trudna ni desnica,
Še koljejo se v besnem gnjevu.

In sredi bojnega viharja
Pa kneza Varne sin je vrli.
Glej, radi vragi bi ga strli,
A ni jim moč, tako udarja.

Udarja v desno, v levo bíje,
Sovragu v blisku glave seka
In gor in dol mej vragi teka,
Kjer mahne, vraga kri polije.

Popustil je krdela svoja,
Sovrag ga krog in krog obdaja,
Junak pa vedno bolj razsaja
In ne odjenja nič od boja.

Ne kij in meč, ne bêt in kopje,
To nič ne more Svitozoru,
Kdor s tem se bliža, gre k umoru,
In padajo na tla kot snopje.

A tam od strani priletela
Sovražnikova je pušica,
Zadela je junaka v lica,
In rano je zadala strela.

A še se bíje v gneči gosti,
Pa druga strela prismučala,
Pa v rami knezu je ostala —
Junak se zgrudi od slabosti.

Kot lovcev roj glasno zavrišče,
Ko v krvi valja zver se kruta,
Junaka zgrabi tolpa ljuta
In popustijo ž njim bojišče.

* * *

Končan je boj, končano klanje,
In kar poraženih ni v boji,
Nabirajo se k svojim svoji;
A na bojišči je ječanje.

Ječanje milo, vzdih, stoki,
In jedni dvigajo še glave
Iz rosne in krvave trave,
In zglavja so jim strti loki.

Krvavo blato je ležišče,
Pijača kri iz ran kipeča,
In družba mrtvih jim je gneča
In temna noč pokrivališče.

Na nebu ni je zvezdic črede,
Da zrle tu bi krvaveče,
Da tolažila bi ječeče,
Na nebu ni je lune blede.

Priroda sama se sramuje,
Ko bratska kri se tu preliwa,
Oko si in uho zakriva,
Da le ne vidi, da ne čuje.

* * *

Ponočni mrak in megla gine,
In tam od Pivke iz daljave
Pa čuti vojne je pozdrave;
Glej četa jaše čez ravnine.

Poveljnik temu je krdelu
Pobratim Svitozorov hrabri,
Mej bukvami in hrasti, gabri
Pod Nanos jaše jim na čelu.

Velike dela knez načrte,
Da Svitozorovo bo vojno
In svojo spojil v silo dvojno,
Potem so zmage vse odprte.

Glej, tu begava ostalina,
Kar na bojišči ni pobitih,
In kar po lozah ni poskritih
Vojščakov kneza Varne sina.

O Svitozoru knez vprašuje,
Je živ li še in kje da biva?
A zanj ne znade duša živa,
In Ljudevit se podvzuje.

Zajaše vojna na bojišče,
Polje strašno, polje krvavo,
A ni nobeno truplo pravo,
Zaman tu Svitozora išče.

Kedo spoznal bi tu človeka,
Ko vse obliva kri rudeča,
Ko sta krvava vrat in pleča,
Život in glava, vsa obleka.

In Ljudevit zavika jedno:
„Če ne bi bil došel prepozno,
Ne bilo tu takó bi grozno,
Ne bilo bi tako zverjadno.

In zdaj ga ni, ni Svitozora
Ne v živih, niti mej mrtvacih —?
V krvi njegovi so junaci,
Vsi žrtve groznega pomora.

Pobratim, ako tukaj spavaš,
Odzvi se Ljudevitu bratu! —
Ležiš li tu v krvavem blatu?
Kaj? — Ali v šumah kod begavaš?“ —

Zastonj, odziva ni iz šume,
In mirno v krvi spé mrličih,
Na njé frče ujede ptiči . . .
A knez hiti do vojne trume:

„Izstopi Sokol, zvesti sluga,
Poslušaj nujno govorilo!
Do Varne nesi sporočilo;
Privzemi jednega si druga,

Naznani: Varna, svitli kneže,
Boj bíl je Svitozor s Furlani,
Junaki so mu pokončani,
In sina morda vrag ti veže.

A bodi miren, knez Panonec
Prisega ti pri vseh bogovih,
Dokler ne zrem sledi njegovih,
Ne bo s Furlani boja konec.“

Odide sel in rog zatrobi,
In v skoku Ljudevit Posavski
Za vrage z vojno v dol vipavski
Hiti navzdol kot lev po robu.

Gorí oko mu, krčevito
V držalu meč desnica stiska,
In besna vojna nič ne vriska,
Osvétiti se čé srdito . . .

Morana.

Le brusi meč, le proži lok,
Le hitaj strel iz brhkih rok,
Le dvigaj kij, in tri glavé
Junake ljubim jaz mrtvé.

Hahá, hahá, Slovenci, vi
Preivate nesložno kri,
Koljíte le se bolj in bolj,
Prostorov imam jaz dovolj.

Ni klanja kriv le novi uk.
Kar ded počel je, dela vnuk;
Če se v neslogi zmir moril,
Kako bi rod zdaj složen bil?

A prav tako je, le naprej
Ti besji rod neslogo sej,
Ko mej seboj se rod morí,
Kraljestvo moje se množí.

In kadar v mojih so pestéh,
Jim mržnja ne gorí v očéh,
V kraljestvuujem ni vojská
In za neslogo se ne zná.

Bogovi svetli, moja noč
Je večja, nego vaša moč;
Vam ovne palijo za mir,
A v rodu raste le prepír.

Le jaz, ko s haljo jih obdam,
Narode pomiriti znam,
V nezdravnem spanju mirno spé,
In ljubijo se, ne besné.

Moj dom je miren le in tih,
V njem veje le mrtvaški dih.
Mir vladal mej Slovenci bo,
Ko rod spal v moji senci bo.

(Dalje.)

Iz ljubezni.

(Novela. — Spisal Dragutin.)

(Dalje.)

IV.

Jedno uro po tem dogodku se je vrnil
stari Gruden.

Jenčič, ki ga je že tako težko pričakoval,
pristopil je naglo k njemu.

„Gospod načelnik“, nagovoril ga je mirno,
„govoril bi rad z vami.“

„Takoj, takoj, dragi Ivan“, odgovoril mu
je Gruden, hiteč skozi prodajalno. „Takoj se

vrnem . . . malo potrpi, sporočiti moram prej
Ani nekaj nujnega!“

Ko je prisopel po stopnicah navzgor v prvo
nadstropje, poklical je Ano k sebi ter začel
govoriti:

„Ana, sama veš, da sem po zgodnji smrti
tvoje matere vse storil in mnogo denarja žrt-
voval, da se dobro vzgojiš in popolnoma iz-
omikaš. Želel sem, da ne vzrasteš samo po

telesu, nego da napreduješ tudi na bistrosti razuma in plemenitosti srca. Tvoja teta ti je bila dobra, skrbna druga mati; hvaležen sem ji za to. Pa tudi goriška pripravnica se je izkazala pri tebi kot vrl zavod. Učiteljica ne boš, tega ti — hvala Bogu! — ni potreba. Kruh učiteljic je jako trd in oster. Meni je bilo le na tem, da si pridobiš najvišjo izobrazbo, katere more biti deležna Slovenka, in sicer zato, da ti morem dobiti tem lože moža, ki te ne bo cenil samo radi tvoje dote, ki te ne bo ljubil samo radi tvojega obraza in života, ampak te bo spoštoval tudi radi tvoje izomike. Mislim, da sem svoj namen dosegel. — Star sem že, in prav kmalu me zagrne črna zemlja. Samo tebe imam; tvoje bo vse, kar sem si pridobil s skrbjo tvoje rajne, blage matere in s pridnostjo svojih rok. Trgovina je loterijska igra: lahko veliko pridobiš brez posebnega napora, — pa tudi lahko veliko, da, vse izgubiš navzlic vsem žrtvam. Jaz sem imel srečo, tebi pa se ne bo treba ubijati s tem nevarnim poslom. Sklenil sem namreč, da te ne omožim s trgovcem, ampak s kom drugim. Izplačam ti najprej veliko doto. po moji smrti pa naj se prodá še prodajalnica ter izroči skupiček tebi. Saj ti je prav, Ana, kaj ne?

„Vse mi je prav, dragi papá, kar ukreneš! Pa zakaj mi govoriš o tem? Saj si vendar še trden in močan, Bogu bodi hvala!“ dejala je Ana.

„Ne, ne, Ana, star sem in slaboten . . . nahuha me trpinči vsak dan huje! Poskrbeti moram čim preje za tvojo bodočnost. In glej, Ana, danes se mi je posrečilo . . .“

„Moj Bog, papá, kaj vendar govoriš! Danes?!“

„Da, danes sem te obljubil možu, ki te je snubil; možu, katerega vse spoštuje kot poštenjaka in vzornega rodoljuba . . . ponosen sem na takega zeta, Ana!“

Ana se je od strahú tresla po vsem životu. Kaj je storil oče? — Komu jo je obljubil? — Kdo jo je snubil?

„Doktor Orožen je lep, ponosen človek; že sedaj ima veliko klijentelo. In — to je glavno — ljubi te, Ana!“ nadaljeval je oče.

„Papá, dragi papá, nečem ga, nečem ga!“ tarnala je Ana, odločno odklanjajoča snubača. „On me ne ljubi, in tudi jaz ga ne bom ljubila nikdar!“

„Ne tarnaj vendar tako, kot da bi te gnal na morišče! Sama veš, da mi je bilo povsem prav, ko si zavrnila tistega netečnega usiljivca, adjunkta Dolničarja, ki je bil zajedno grd in neznačajan mož! A doktor Orožen! Ana, to je cel mož! Doktor Kovačič ga ne more prehvaliti! Priden, vstrajen, nadarjen, lep in ljubezniv.

Kaj hočeš več! — Ljubi te že pol leta, — sam mi je pravil.“

„Ne, ne, papá, ne maram, ne maram ga! Njegova žena ne bom nikdar“, zavračala je očetovo hvalisanje prestrašena Ana. „Naj me ljubi, prepovedovati mu tega ne morem; a jaz ga ne maram.“

„Ne maraš? — Ti se torej res upiraš? — Ti hočeš, da požrem besedo, katero sem mu že dal? — Mislil sem, da si res dobra, poslušna hčer . . .“

„Papá, ljubi moj papá!“

„ . . . da ti je moja volja sveta, da zaupaš svojemu očetu; — nò, varal sem se! Vedi pa, da sem bil doslej še vedno mož beseda . . . tudi odslej hočem biti! Tvoje muhe me kar nič ne skrbé; vzeti ga moraš, ali pa te . . .“

„Papá, ne zini, ne govori prenašlo!“ prosila je s povzdignjenimi rokami Ana.

„ . . . zapodim te iz hiše, izdedim te, Ana, ako nečeš!“ grozil je trgovec, vedno bolj razkačen.

„Ne morem, papá, ne smem . . .“

„Ne smeš? — Kdo ti brani? — Ali imaš — koga — koga drugega?“

„Oh, papá, odpusti, papá!“ ihtela je Ana v svoj robec.

„Ti nevredni otrok! Aha, že vem, sedaj vem! Za mojim hrbtom sklepaš zveze! — Moj otrok, kdo je ta nesrečni zapeljivec?“

„Jaz, gospod!“ odzval se je takoj na to vprašanje moški glas. Vrata so se bila odprla in med očeta in hčer je stopil Ivan. „Jaz sem tisti zapeljivec, gospod Gruden. Že dolgo ljubim vašo hčer, a povedal sem ji šele pred jedno uro. Tudi ona me ljubi! Že prej, ko ste se vrnili, hotel sem vas poprositi za njo . . .“

„Ti? — ti?“ — grmel je trgovec. „Pa ti, berač, se drzneš? Ti mi zapeljuješ hčer v nepokorščino; moj Bog, moj Bog!“

Tekal je razkačen po sobi gori in doli ter kričal v jednomer: „Pa ti? — pa ti!“

„Na rokah jo bom nosil, gospod . . . neutrudljivo bom delaven . . . zaslužiti si jo hočem . . . prisegam vam, gospod načelnik . . .“

Dalje mu ni pustil govoriti razjarjeni trgovec. Ves besen je planil predenj in same togote jedva sopeč, hropel: „Vun, vun, beraški pri-tepenec! — Izpred očíj, nesramna svojat, in ne povrni se nikdar več čez prag moje hiše! — Ustrelim te, pogazim te v prah, če se še drzneš kdaj približati se moji hčeri!“

Jedno uro pozneje je zapustil Ivan Jenčič s svojim malim kovčkom hišo svojega užaljenega gospodarja.

V.

Nastopilo je južno vreme. Po zadnjem sneženem viharju se je zjasnilo nebo, solnce je prav spomladanski grelo in sneg se je hitel

tajati, da je bilo veselje. Deroča Krka, ki tako romantično opasuje Novo mesto, valila je svoje umazane valove še hitreje proti meji hrvaški; na nekaterih krajih ji je bila struga celo preozka, da jo je prestopila ter poplavljala nabrežje, pokrivajoč je z blatom in peskom. Naglo se je kazala zemlja izpod snežene plasti, in zvončki in trobentice so polagoma piskali in zvonkljali tam po brdéh.

Ivan je bil že štirinajst dnij v rojstvenem kraju pri svojem botru. Na vse strani je pisaril, išoč si primerne službe. Dolgo ni dobil od nikoder ugodnega odgovora. Saj je bilo ob koncu sušca, ko so vse službe oddane in zasedene! Hudo mu je bilo, da mora pohajati brez posla. Ljudje so ga tudi tako čudno pogledovali, da se mu je zdelo, kakor bi mu hoteli reči: „Nisi dosti prida, ker si brez službe!“ — Naposled je vendar dobil pismo, ki ga je posebno vzradostilo. Pisal mu je njegov prvi trgovski načelnik iz Ljubljane. Ta je bil slučajno zvedel, da je zapustil Grudnovo trgovino. Ponudil mu je torej zopet staro mesto v svoji kupčiji s povišano plačo. Takoj mu je odgovoril Ivan, da z veseljem sprejme službo ter da se v treh dneh že pripelje v Ljubljano.

Te tri dni pa je hotel Ivan porabiti v to, da se še jedenkrat snide in pogovori z Ano. Ni si mogel pomagati drugače. Samó še jedenkrat ji je hotel povedati, kar je čutil v srcu, ter jo prositi, naj vstraja v zvestobi do njega, zaupajoč v božjo voljo. Potem pa hoče iznova lotiti se svojega posla. Morda se mu posreči, da si pridobi tekom let toliko, da odpre samostojno trgovino, s katero si pribavi polagoma imetja. Potem pa stopi drugič pred Grudna s prošnjo: „Daj mi svojo hčer!... glej, toliko sem si pridobil v tako malo letih.“ Da ga počaka Ana in odbije vse snubce, o tem je bil Ivan uverjen, ker je poznal Anin značaj.

Pisal je torej najstarejšemu trgovskemu pomočniku pri Grudnu pismo, proseč ga kot prijatelja, da sporoči Ani njegov sklep in njegovo željo. Določil je natanko uro in kraj, kamor naj pride Ana skrivaj na večer, da je ne izdá živa duša...

Ana je med tem preživela žalostne dneve. Nekaj dnij ni oče ž njo pregovoril niti besede več; celó sam je obedoval in večerjal. Rohnel in besnel je radi vsake malenkosti; trgovski pomočniki so imeli ž njim pravi pekel. Polagoma pa se je vsaj navidezno pomiril. Zopet je govoril z Ano, kakor da se ni nič dogodilo. Ana je že upala, da ne bo več silil v zvezo s koncipijentom Orožnom, ter bila v srcu vsaj zaradi tega vesela. Tu ji nenadoma pové oče povsem mirno, da je povabil Orožna na obed, — da naj torej priredi s kuharico „kaj do-

stojnega“ na mizo. Ana bi bila najrajša ušla! A ni si upala iznova žaliti in jeziti bolehavega očeta. Udala se je torej. Ko je prišel dr. Orožen, bila je navidezno prav prijazna ž njim. Kramljala sta o tem in onem, Ana pa je živahno posegala v govorico kot ženska, ki se je tudi marsičesa naučila in marsikaj čitala. Zakaj bi ne bila vljudna in prijazna s koncipijentom, dokler govori ž njo vsakdanje stvari? — Če pa začne govoriti o ljubezni, zakonu, hoče ga odločno zavriniti. Tako je sklenila Ana. — Stari Gruden si je pa mislil: „Ej, bo že počasi! Saj ni tako hudo, ne! Polagoma se ga že privadi. Še parkrat povabim Orožna, da se malo bolj seznanita. Da sem le onega fantalina zapodil iz hiše, da je ne moti! Kmalu ga pozabi, in še vse bo prav. Le počasi, saj se ne mudi!“ — Tudi koncipijent je gojil dobre nade, videč Anino ljubeznivo vedenje. „Bà, ženska je ženska“, mislil je sam pri sebi. „Prav poje neki pesnik, ki pravi, da je ženska ljubezen plamen, ki hitro pogasne, ako mu vedno ne prilivaš netiva. Tudi Ana pozabi Ivanovih očij in še prav ljubezniva doktorica Orožnova postane s časom!“

Po obedu pa je odšel za trenutek stari Gruden v svojo sobo.

Sedaj se je naglo sklonil koncipijent k Ani, ki je sedela blizu njega.

„Gospica Ana“, začel je živo, „ljubim vas, odkar sem vas prvokrat videl na plesu v čitalnici! Ali se še spominjate, kako sem se pulil z drugimi gospodi, zlasti pa z adjunktom Dolničarjem za srečo, da plešem z vami? O gospica, od tedaj hité vse moje misli, vse moje želje za vami!“

Bleda in nepremična je sedela Ana tik viharo govorečega koncipijenta ter molčala. — Kakó naj mu pové, da mu ne verjame niti besedice; da vé za različne njegove ljubezenske spletke; da tišči za njo samó za to, ker je lepša in bogatejša od onih, katere je igraje zapustil? — Kakó naj mu pové, da je zaman vse njegovo govorjenje, ker hoče drugemu ostati zvesta in mu postati žena, ako je tako božja volja?

Koncipijent pa je hitel izrabljati ugodni trenutek. Začel se ji je laskati ter hvalisati njene krasne oči, njene čarobne jamice v licih, njene divne lase in druge podrobnosti z vnetimi besedami. Ker je pa molčeča Ana iskala šele besedij, da ga zavrne, smatral je Orožen njen molk dobrim znamenjem. Prijel jo je torej za roko ter jo predrzno poljubil. Na lahko mu jo je izvila, on pa je postal še strastnejši. Že ji je hotel deti roko okoli pasú, tedaj je planila Ana na noge in od nevolje trepetajočega glasú

Banka propadla. (Po sliki prof. Vladimirja Jegoroviča Makovskega.)

zavpila: „Sram vas bodi, gospod doktor! Kdo vam daje pravico do takega žaljivega vedenja? — Vedite torej, da nečem biti nikdar vaša so-proga, ker sem se zaročila že z drugim, ki bo jedini ženin moj!“

To rekši je odhitela v svojo sobico.

Ko se je vrnil Gruden ter vprašal po Ani, dejal mu je koncipijent: „Gospica mi je tožila, da ima glavobol.“

„Eh, eh, glavobol!“ odgovoril mu je trgovec. „Ta ji že preide polagoma; samo vstrajnosti vam treba, gospod doktor! Zastonj ne bo, ha, ha!“

„Da, da, Ana mora biti moja, naj velja, kar hoče! Mora! Mora!“ sikal je v svojo brado koncipijent vračajoč se domov. „Moja bo, ali pa — nikogar!“

(Konec.)

Sin.

(Krájinska idila. — Spisal Podgoričan.)

(Dalje.)

IV.

Mati, vzeli smo vam „ajda“, prinesli pa kristijana; náte ga!

„Kam pojdem vabit?“ vpraša Nosečka, ko je opravila najpotrebnejše stvari.

Stari in mladi se spogledajo, in mati pravi:

„Kar ti, ki so doslej nosili od naše hiše, bili bi najboljši.“

„Ž njo sva se zmenila, da bi Starojec in Kolarica najine otroke imela pri krstu“, méni Peter.

Starima pa ni bilo prav, toda molčala sta, ker sta čutila, da tu nista več gospodarja.

In Nosečka je šla vabit botre.

Kolarjevi in Starojčevi so bili že nekam pripravljeni. Dasi ni navada, imeli so Starojčevi polič vina pripravljen za Nosečko.

Nosečka sede k peči na „sklep“¹⁾, obriše se dvakrat z rutico okoli ust in začne:

„Prišla sem prosit, če ste tako dobri in bi hoteli pristopiti k sv. krstu.“

„Kdo se je pa zmislil nas?“

„I, oče in mati Košičkova sta si izbrala očeta mladega Starojca in mlado mater Kolarico za botre svojim otrokom, kolikor jim jih bo dal Bog.“

„Tako! — Kar tako si zberó, in človek naj gre botrovat, kakor bi ne imel drugega dela.“

„I, boter Starojec, veste, to je dobro delo, plačilo za to prejmete v nebesih. Veste, Košičkovi vas najbolj čislajo.“

„Pij, ná, saj si ga že gotovo potrebna! — Kdaj bo treba stopiti do cerkve?“

„Popoldne jedenkrat. Mudi se ravno ne, ker je fantiček močen. — Na vaše zdravje, boter; da bi se še dostikrat srečala pri Košičkovih!“

„Kakor je božja volja.“

Mlada mati Kolarica se je čudila nevedna, ko pride Nosečka vabit, dasi je že vedela, kaj so pri Košičkovih ujeli.

„Lejte si, lejte, ravno mene so si izbrali, kakor bi drugih ženskih ne bito v vasi!“

„I, seveda so še, pa imajo vas najrajši.“

„Pa bi kakšno starejšo izbrali, ki je že vajena.“

„Veste, morda treba bo še iti, pa nečejo, da bi bilo treba večkrat prebirati botro.“

„Pa pojdem; človek itak nima drugih dobrih del. Obkovrej?“

„Ob treh, ako bodete pripravljeni.“

Ko je zvedela Uršikina mati tje v Zlati rep, kaj se godi v Podgorici pri Košičkovih, prihitela je k hčeri, da ji pomaga v dejanju in s svetom. Seboj je prinesla pripravljeno krstno obleko, povojček in kapico. Uršika je bila vesela, in „ajda“ se je že mogočno oglašal, ko je stopila stara mati vsa zasopla v hišo.

„Zakaj niste po-me poslali prej, ko ste vedeli, kako je“, rekla je nevoljno domačim, ko se oddahne.

„Ej, kaj bi vedeli?“ opravičevali so se domači. „No, pa saj je vse po sreči.“

„Hvala Bogu! — Hvala Bogu, da je tako!“

Odloži, kar je bila prinesla s seboj.

„Lejte, kakor bi bila vedela, da dobimo sina!“ pobaha se in pokaže belo krstno obleko z rdečimi trakovi in našivi.

Uršika se zadovoljno nasmehne in hvaležno pogleda mater.

Da potolaži skrb, ki jo je mučila, izpraševala je Nosečko, hišno mater in hčer to in ono. Potem šele je bila mirna, in tudi nevolja jo je bila pustila.

Med tem se je prevalil dan, in tretja ura popoldanska se je čimdalje bolj približevala.

„Treba bo nesti h krstu“, opomni Nosečka.

¹⁾ Sklep je del klopi na oglu peči, kjer se klopi sklepa.

Pripravi kopelj, namešano s kozarcem gnojnice¹⁾, da bi bil otrok varen nalezljivih bolezni, in izkoplje „ajda“. Hišna mati osnaži kadunjice (neške), nasuje po dnu živinskih izjedij²⁾, da bi otrok ne bil uscev³⁾ — otrokom ženskega spola nasteljejo z dolgo slamo, da jim potlej rastejo daljši lasje — in pregrne z novo, mehko plenico. Materina mati je pa pripravila krstno obleko, da so potem hitreje oblekle, in se je nekaj po tistem menila s hčerjo.

Ker se je Uršika bala, da bi otrok ne bil lačen, pravi vsa v skrbeh:

„Dajte ga sem, dajte, da ga nasitim, predno ga nesó; morda je lačen!“

„O, Bog obvari! Bog ne daj!“ posvari jo précej mati. „Pred krstom ne smeš doiti otroka. Ako ga dojiš, ostane neumen in trd. Vidiš, v hribih doje otroke pred krstom, zato so pa hribovski otroci tako trdi in počasni.“

In Nosečka in hišna mati potegneta z materjo, da se je Uršika morala udati, čeprav nerada. Verjela ni, da bi bilo na tem kaj resnice. Ko jo je pa izkušena Nosečka potolažila, da ni za otroka slabo, ako ima prazen želodec, bila je mirna.

„Ajd“ je bil skopan, in nato so ga brž oblekle v krstno obleko, ki so jo bile prej pogrele, povile otroka, in ko so bile kadunjice dovolj pripravljene, položile so ga vanje.

Tako je bil „ajd“ pripravljen za pot k svetemu krstu.

Tudi botra sta bila pripravljena.

Starojec se je izprehajal od veže do hleva v praznični obleki in poslušal, kdaj bo pri cerkvi udarilo tri. Kolarica je pa sedela nakošatena pri mizi, gledala na uro in poslušala mater, ki ji je pravila, kako se mora vesti danes; zakaj mlada mati ni bila še nikdar prej za botro.

„Nosečko obdaruj s kako dvajsetico, ko prinesete od krsta; spodobi se!“

„Staro dvajsetico imam; bo zadosti?“

„Zadosti! — Ali imaš kaj kruha s seboj?“

„Čemu mi bo?“

„Lej jo, kako si čudna! Précej vreži pol hleba belega kruha, vzemi ga seboj in prvemu človeku, ki te sreča na potu h krstu, daj ta kruh!“

„Zakaj pa tako? Kaj pomenja?“

„Vidiš, to pomenja, naj bi bil tudi otrok, ki ga neseš k sv. krstu, darežljiv in usmiljen. Ubožcem naj rad pomaga in si tako služi nebesa.“

¹⁾ Otrok, ki se koplje v vodi z gnojnico skaljeni, varen je po ljudski veri nalezljivih bolezni.

²⁾ Izjedi — kar ostane živini v jaslilih, to so izjedi.

³⁾ Usci — so otročja bolezen. Otroku se izpahue po vsem životu in se mu delajo drobna ulesa. Bolezen je dolgotrajna in nadležna.

In Kolarica gre v shrambo in si odreže pol od največjega hleba.

Med tem udari „tri“, Starojec jo pokliče.

Oba jo mahneta k Košičkovim.

Tam se niso dosti menili.

Kolarica pograbi kadunjice in Nosečka jih lepo pregrne s prtjem.

„Kakšno ime mu bomo dali?“

„I, kakšno? — Peter naj bo, kar je oče“, menijo vsi.

„Bo pa Peter!“

„Ali imate kaj kruha, botra?“ vpraša Uršikina mati.

„O, imam“

„Pa pojdite srečno in varujte, da se ne prehladi, ali da se kaka druga nesreča ne primeri“, pravi Uršika v skrbeh.

In boter in botra z „ajdom“ gresta. Za njimi stopi Uršikina mati; ko so bili sami zunaj, pravi:

„Ko se vrnete domov, pazita, kam bodo letele vrane in kako bodo večale, da bomo vedeli, ali bo otrok srečen!“

„O, bova že!“

Pa ju je pustila naprej.

Kolarica je gledala, komu bi dala kruh. Naproti jima pride ubožna kočarica z enim otrokom v naročju, drugi se je pa držal za krilo.

„Lejte, bolje bi se ne moglo naključiti!“ pravi Kolarica, vzame kruh iz rute in ji ga dá.

„Bog vam povrni! Srečna vi-dva in tisti, ki ga bodeta držala pri sv. krstu!“

„Bog vas usliši!“

Do cerkve ni bilo drugih dogodkov; boter in botra sta mislila na sveto dejanje.

Doma pa je sedel Peter pri ženi in jo je dramil, kadar je hotela zaspati. Trudnost in onemoglost jo je mučila; ker je pa slabo, ako takrat mati zaspi, čul je pri njej mož in se ž njo pogovarjal.

Krstili so sina pokojni gospod župnik. Dete je bilo mirno, kakor bi čutilo, kako sveto, važno opravilo se godi ž njim.

„Peter? — Lepo ime! — Torej Peter Košiček!“ dejali so gospod, ko so šli iz cerkve.

Boter in botra gresta v gostilno, ker sta se hotela pokazati. Ker sta pa vedela, kako skrbi doma mlada mati, kreneta kmalu domov.

Ozirata se, kje bi neki uzrla vrane. Tam v gozdiču za vasjo so kričale. Komaj pa sta bila na pol poti, vzdigne se nad gozdičem gosta jata vran, zavrté se nad drevjem in okoli zvonika in zleté z glasnim večanjem proti Zagorici.

„Kaj neki pomenijo?“ vpraša botra.

Toda tudi boter ni vedel, ker je bil še popolnoma nevesč.

Doma se jih vsi razveselí.

„Hitro sta odpravila!“

„Mudilo se je nama, ker vemo, kako vsi težko čakate, zlasti pa mati. — — — Mati, vzeli smo vam ‚ajda‘, prinesli pa kristijana; náte ga!“

S temi besedami položi botra Peterčka na posteljo.

In kakor bi otrok vedel, da je doma, zajoka. Odgrnejo, in Uršika ga vzame v naročje, ogleduje ga in poljubuje šepetaje:

„Peterček! Peterček!“

Nosečka in Uršika sta imele opravka s Peterčkom, drugi so se pa pogovarjali.

„Kam pa so letele vrane?“ vpraša njena mati.

Ko ji povesta, vsklikne vesela:

„Srečen bo! — Veste, če leté vrane proč, tedaj je vselej dobro znamenje; ako pa prileté kričeč nasproti in zleté nad glavami, tedaj je slabo znamenje: nesreče spremljajo takega človeka do groba.“

Dajajoč si najboljše upe za bodočnost otrokovo, poslovita se botra, obetajoč, da se dalj pomudita, kadar bode mati bolj močna in se bode lahko razgovarjala.

Ko je dala Nosečka med vrati botri roko v slovo, stisne ji le-ta nekaj v pest.

Nosečka hvaležno pomežikne in reče:

„Da bi bilo že skoraj zopet iti h krstu.“

In to je gotovo želela iz dna srca.

V.

S pogačo so tukaj.

Ko so bili Košičkovi sami, slečejo brž Peterčka. Nosečka je pravila, da tisti otrok, katerega ne slečejo précej, ko ga prinesó od krsta, je preveč gizdav in se ob nedeljah neče slačiti praznične obleke.

„Ali ga sedaj smem vzeti jaz, gotovo je že lačen?“ vpraša čez nekaj časa Uršika.

Ker ni bilo zadržka, hoteli so ji dati otroka. Kako radostno ga je sprejela in poljubila, potem pa hotela k sebi pritisniti.

„Na desno stran deni otroka, ne na levo!“ zavpije mati ravno o pravem času. „Prvič ga moraš imeti na desni: ako bi ga imela na levi, bil bi levičen. Odslej ga pa imej na desni ali levi, oboje je dobro.“

Uršika je bila materi hvaležna, ker jo je zopet obvarovala osodne neprevidnosti.

Hišna mati je že dalj časa pitala nekaj starih kokošij, od katerih se je nadejala najslastnejše in najmočnejše juhe. Z nabrušenim nožem se spusti med kokoši in sleharni dan je jedni končala življenje.

Otročnica je pila neslano in precejeno juho, mož pa je glodal kosti in si mislil: „Kako je

prav urejeno na svetu, da mati ne sme précej jesti mesa!“

Imeli so vsega dosti; zato ni nedostajalo ničesar, kar so potrebovali ob tistih dnevih. Kamelice si je bila Uršika že sama pripravila in pila je prve dni kameličen čaj namestu vina, katerega si je seveda želela.

Ko se je njena mati prepričala, da je hči v dobrih rokah, poslovi se, naročaje še hčeri, kako se mora varovati.

„Mati, nič se ne bojte; take reči vse dobro umem“, potolaži jo Nosečka kaj priliznjeno in gre mater še nekoliko spremit, kar seveda ni bilo zastoj.

„Iz Zlatega repa bodo čez tri dni pa pogačo prinesli“, pové skrivaj hišni materi, ki se je motala pred pečjo. „Zvedela sem ravnokar od matere.“

Nosečka je imela dober vid in še bolji nos; vse je videla in vedela; vse je vodila ob takih prilikah.

In mati pove očetu:

„Stari, iz Zlatega repa bodo s pogačo v treh dneh tukaj! Preskrbita kaj pijače!“

In stari pravi mlademu na samem:

„Peter, stopi k Strnadki in kupi vina, saj vidiš, kako je! — Njo bo žežalo noč in dan, kakor vsako tako žensko, in vode ji menda ne boš ponujal. Pridejo tudi botri in botre in bližnji sorodniki. S čim jim postrežeš, ako ne bode pri hiši kaplje vina?“

„Vi pojdite, ker ste vajeni in poznate vino!“

„Ali jaz? — Zakaj? — Sedaj si mož, gospodar! Ne bi bilo lepo, ako bi moral jaz vse. — Sam pojdi in postavi se, saj se lahko!“

„Koliko pa čem kupiti vina?“

„Kaj to vprašaš? — Dve lodrici, manj ne. — Zakaj si pa dobil sina, če se treseš za vino. — Toliko moraš imeti vina, da ga ne bo le ona srkala, ampak ga tudi komu natočiš, da ti napije srečo. — In sam si ga tudi privošči kak kozarec. — Kadar pa dobiš hčer, jedno, dve, tri ali . . . , vendar te pa Bog obvari tolike nesreče, takrat kupi vina le jedno lodrico, ker nikogar ne bo, ki bi ti voščil srečo zaradi hčere.“

Peter poišče denar in popoldne krene k debelušni Strnadki pokušat vino.

Pokusil je vino iz vseh sodov, napósled pa le ni vedel, katero bi bilo najboljše. Čutil je, kako je še neizkušen.

„Katero najbolj jemljejo?“ vpraša potem.

Ko mu zgovorna Strnadka pové, kakšno vino je najboljše za take prilike, kakor je njegova sedaj, in katero vino jemljejo najbolj, pravi on:

„Pa še n a m onega natočite!“

„Kaj imate?“

„Sina!“

„O, tristo litrov!“ zakolne Strnadovka. „Bo pa ta posoda premajhna! Kaj ne, dve lodrici, kakor je mera?“

„Kajpak, da ne porečete, da ji še vina ne privoščim!“

Vino je bilo izbrano in kupčija narejena, Peter pa le ni še hotel domov, ampak vsede se k mizi in pokliče vina. Veselje in ponos, da ima sina, zahtevala sta žrtev. Pil je vino, ponujal piti vsem v gostilni in celo klical znance, ki so prihajali pod okno.

„Bog te živi! — Bog ti ohrani sina!“ napivali so mu in ga izpraševali, kako je ženi in sinu.

Predno gre dobre volje od Strnadke, pokliče ga še jeden liter.

„Tega, mati Strnadova, nesem domov za pokušnjo, da bodo videli, kako kapljico sem izbral. — Jutri, ko pripelje vino, vrnem steklenico.“

In ubere jo domov zadovoljen, ker je bil tako dobro opravil.

„Tako-le bomo pili!“ vsklikne vesel in postavi steklenico trdo na mizo.

Pokusijo vsi, kolikor jih je bilo pri hiši, najprej seveda stari, ker so bili najbolj izkušeni. Nosečka se je še potem oblizovala, ko ga je bila poln kozarec zvrnila „za pokušnjo.“

„Oh, kako mi diši vino! Kako bi je pila!“ vzdihne Uršika, ko ji udari vinski duh v nos.

„Oh, potrpite, potrpite!“ tolaži Nosečka. „Ni škodljivejše reči kakor je vino za vas sedaj v teh dnevih! Potrpite! Potrpite!“

In Uršika je morala trpeti, ker ji vina niso dali, ampak samo pokazali.

Trpela je, dokler ni prišla mati iz Zlatega repa. Za žejo je pila kameličen čaj, za lakot so ji pa silili neslano kurjo juho, a ona bi bila vendar tako rada jedla kaj takega, kar bi bila strla med zobmi.

Menda je bilo šesti dan, odkar so bili prinesli k hiši sina. Nosečka je prišla ravno nekaj pogledat k materi — bila je že zopet nekje drugje v službi, — ko se pripelje nekdo po vasi in zavije h Košičkovim.

„So že tukaj! S pogačo so tukaj!“ zleti Nosečka v kuhinjo povedat stari materi. „Kaj ste napravili?“

„Malo opečenih rezljajev pa cvrtja, da bodo lože pili.“

To je navadno jedilni list ob takih prilikah, in temu staremu običaju se starka ni hotela izneveriti, ali se pa ni mogla, kar je pa za našo povest ravno sedaj brez pomena.

Res, iz Zlatega repa sta se pripeljala oče in mati.

Peter ju brž teče sprejet in konja izpreč.

Tast je bil dobre volje, ko mu je zet stiskal roko in mu pomagal z voza in potem še tašči. Kmalu se zberó vsi okoli voza, tudi hišnega očeta in mater je bila prignala dolžnost in radovednost; celó Nosečka ni mogla ostati v hiši. Sosedje in sosede so pa kukali izza hišnih voglov, da bi videli, kaj je mati pripeljala hčeri.

Ko je bil konj v hlevu, začne tašča razkladati. Najprvo dene na tla kurnik, v katerem je bil pital kopun, tri kokoši in dve mladi jarčici.

„Jej! jej! jej! — Kaj pa ste prinesli? — Saj imamo sami zadosti“, zajavka hišna mati vesela in nevoljna hkratu.

Potem postavi tast na tla keblico masla.

„Jej! jej! — Pa še to! — Tri krave molzemo in imamo masla toliko, da ga ne porabimo, ko bi nič drugega ne jedli.“

„O, saj vemo, da imate; pa kar se spodobi, to se mora dati“, govorita Zlatorepca.

Nato pograbi tašča jerbas, iz katerega so štrleli pokriti konci mogočnih štruc, tast pa odkrije postlano zibel in jo nese v hišo.

Zibel so občudovali vsi, celó tam od sosedovih so se čuli vsikliki občudovanja.

In zibel je bila res lepa. Fortunatek z Vragovega Brda se je bil izkazal. Vsa je bila iz najboljšega črešnjevega lesa, končnice so bile preprežene s pisanimi okraski, in na stranicah se je bliščalo znamenje mōre, z nekoliko svetlejšo barvo vdelano, kakor je bila barvana stranica. Pregrnjena je bila zibel s pisano odejo, ki je bila narejena iz različno barvanih zaplat, seveda čisto novih.

Vsi gredó v hišo. Hišna mati pograbi keblico, Nosečka pa kurnik.

Uršika se ju neizrečeno razveseli. Vedela ni, kaj bi dejala. Molcé stisne očetu in materi roko.

„Kje imaš sina?“ vpraša oče.

Uršika mu ga pokaže.

Zlatorepška mati skliče vse v hišo; tudi hlapca in deklo. Potem pa razgrne jerbas in jemlje štruco za štruco.

Prvo dá hišni materi:

„Náte, pa pokusite!“

„Oh, pa tako lepo ste spekli!“

Drugo dá očetu:

„Da bodete tudi vi nekaj imeli!“

Potem dá še hlapcu in dekli, vsakemu po jedno, ki sta pa bili iz bolj črne moke.

Največjo, najlepšo in najboljšo, na samem mleku vmeseno in iz pletenih kit zloženo, pa postavi na klop konci postelje tako, da je na štuli stala ob zidu in pravi:

„Náta, to imata pa vidva! Da bi vama tudi sin rastel tako po koncu kakor stoji sedaj ta pogača!“

„Bog vas usliši!“ pritrdijo vsi.

Hišna mati pregrne mizo, oče namigne Petru, očeta in mater iz Zlatega repa pa posadi za mizo. Hišna mati in Peter gresta ven. Treba je bilo pogostiti. Mati ubije brž nekaj jajec, нареže kruha in razbeli masla. Peter se izgubi v klet, od koder kmalu prinese liter vina.

„Takega vina sem ji kupil! Pokusite, če bo zdravo!“

Stari vzame liter in ga ogleduje proti oknu, potem ga pa natoči stari. Ona ga nese najprvo pod nos, potem si pa malo omoči ustnice, drugič pa ga požre več in cmokne z jezikom.

„Bo že! Ne bo škodilo! Kje si kupil?“

Začeli so se razgovarjati o vinu, kakšno sme in kakšno ne sme biti. Mati je našla dovolj prilike, da je po tihem kaj izpregovorila s hčerjo. Oh, koliko jo je imela vprašati, koliko ji še povedati in svetovati. Med tem sta bili mati in Nosečka dovolj nacvrli ter prinesli v hišo. Prijeten duh se razlije po hiši.

Peter in stara dva silijo Zlatorepca prigrizniti, Nosečka dovoli tudi Urški nekoliko jesti, kar je z velikim veseljem vzela na znanje. Nosečka sama izbere nekaj na mizi in ji nese k postelji.

Ker jo je zelo žejalo, natočijo ji vina. Hišna mati ji dá.

„Oh, kako mi lepo diši! — Kako bi pila, če bi smela!“

„O, le pij nekoliko! Sedaj ga že smeš.“

In Uršika ga pokusi.

Kako dobro se ji zdi, kar ne more se premagovati in zvrne vso kupico.

Oče iz Zlatega repa napije s polnim kozarcem:

„Naj bi še večkrat pili v ta namen! Sreča in blagoslov božji naj spremlja otroka vajinega in našega v njegovem življenju! Naj bi vse življenje, kolikor mu ga je odmeril Bog, delal za božjo čast in za izveličanje svoje duše! Naj bi bil nam vsem v ponos in veselje!“

„Bog vas usliši!“

Kozarci zazvené in vsi jih izpraznijo do dna. Urški so se iskriale oči materinskega veselja in sreče.

Hitro je potekal čas pri vinu in jedi. Rekla se je premnoga važna beseda, premnog koristen nauk so dali stari mladima, ki sta pa že vedela, komu bodeta tudi sama dajala nauke, in sta bila zaradi tega prav srečna.

V mraku se odpravijo. Izpraznijo kozarce; oče in mati se poslovita od hčere in si še ogledata sinka.

„Varuj se! Pazite nanjo in otroka!“

S temi besedami gredó narazen.

Konjič je naglo šinil izpred hiše po vasi. Tako so dobili Košičkovi prvo pogačo.

(Konec.)

Vzori in boji.

(Po prijateljevih pismih priobčil Jož. Ošaben.)

(Dalje)

4. „Gospod Luka.“

V začetku listopada.

Ljubi oče! V poslednjem listu ste me vprašali, kakšen je kaj „gospod Luka“, o katerem sem Vam že jedenkrat nekaj pisal. „Gospod Luka“, kakor ga kliče gospodinja, pa jaz tudi, zdi se mi, me ima rad. Ali čuden človek Vam je to! Govori malo, z menoj vsak teden morda komaj dve besedi. Prav moder je. Tometovega Franceta sem vprašal, v katero šolo hodi gospod Luka; rekel mi je, da v realko, v peti razred. Tam se menda uče za inženirje. Zato tudi tako rad riše. Pa kako lepo zna risati! Zadnjič je narisal glavo. Drugim jo je pokazal, jaz sem jo videl le od strani. V šolo nosi seboj nekaj debel papir, ki se mu pravi „blok“. Pa kako lepo je vedno opravljen! Lepo počesan, ovratnik vedno čist in bel, črno ovratnico okrog vratu, za pestjo pa nosi kakor dva obroča; gospodinja

mi je povedala, da so to „manšeti“ in da jih bom moral tudi jaz nositi, kadar bom v peti šoli. Pa brado ima gospod Luka. A najbolj čudno je to, da zvečer, kadar vsi sedimo pri mizi in se učimo, on vzame knjižico iz žepa pri suknji ter ves večer piše in piše. Pa to večer za večerom. Tako sem radoveden, kaj popisuje. Morda piše kako povest; ali pa to spisuje, kar je slišal v šoli. Pa kako hitro mu teče pero! Jaz ne morem še tako hitro pisati. Razodeti pa neče nikomur, kaj zapisuje. Ko bi le jedenkrat pozabil doma knjižico, da bi pogledal vanjo; pa jo vselej skrbno vtakne v žep. Pa Vi ne veste, kakšne čudne reči bere. V četrtek je pustil na mizi neko knjigo, katero je prejšnji dan čital. Vsi so bili odšli v šolo, gospodinja na trg, kupovat za opoldne, gospodar pa po navadi drva žagat; sam sem ostal doma. Nekaj časa sem izdeloval domačo nalogo, katero so nam dali v šoli; nazadnje me je pa le

premotilo, da sem vzel v roko ono knjigo ter jo odprl. Slovensko je bila pisana. Dve strani sem prebral, pa se mi je tako čudno zdelo; o neki Neži Rožmarinki je bilo notri, kako je pela:

Garváj-dundáj, dideldáj!
Na čelu je lišáj, lišáj!
Na belem lici
Sedita bradavici,
Oj, dve bradavici!

Naprej nisem bral; bal sem se, da me ne bi kdo zalotil, pa da ne bi gospod Luka spoznal, da sem imel njegovo knjigo v roki. Skrbno sem jo zopet zaprl ter položil na prejšnje mesto. Še napis sem prebral. Bilo pa je tam to-le zapisano: Cvet in sad. Izviren roman. Ta Neža Rožmarinka mi ne gre iz glave. Rad bi prebral vso knjigo. Ljubi oče, ali ste jo Vi že brali? Ko pridem domov, tedaj mi poveste, kaj ne, kaj je notri? Ta gospod Luka pa mora biti tudi bogatih starišev. Naročen je na neki časopis, ki je velik kakor mizni prt in je slovenski. Pri Vas doma ga nisem nikoli videl. Zjutraj, nekako ob sedmih, moram iti ponj v tiskarno, tam poleg gledišča. Včasih je še čisto tema po mestu in pa gosta megla se vlači po ulicah, ko jo maham čez frančiškanski most v tiskarno. Ali ste že bili kdaj v kaki tiskarni, ljubi oče? O, kako lepo je to videti! Včasih me pošljejo že zvečer po list. Več ljudij že vselej čaka zunaj. V tiskarni je vse razsvetljeno. Ne vem, koliko koles se vrti, kakor pri sosedovih doma, kadar predejo po zimi. Pri kolesu pa stoji mož ter poklada na jedni strani čist papir na nekak valjar, na drugi strani pa ga drug vzame proč, pa že ni več čist, ampak natiskan. Silno urno gre vse to izpod rok. Zjutraj seveda pa ni nikogar v tiskarni. Takrat dobim list v pisarni. Gospod Luka vselej komaj čaka, da ga prinesem. Jaz prav čisto nič ne razumem, kar je tam notri tiskanega. Jaz bi gospoda Luko prav rad imel, samo nekaj je, kar me straši pri njem. To Vam moram razodeti. On nikoli nič ne moli. Nisem ga še videl. Kadar drugi zvečer pokleknejo k molitvi, on obsedi za mizo ter piše ali pa kaj čita tisti čas. To se mi zdi jako grdo in tudi grešno. Kaj pa Vi pravite k temu, ljubi oče, in kaj pravijo mati? Zato me je kar nekako groza tega človeka; gospodinja si mu pa menda ne upa nič kaj reči. Drugače je pa dobrega srcá; v šoli pa ne vem kako se uči. Gotovo dobro, ker je tako moder. Moder je pa med vsemi najbolj. Pa še to moram pristaviti, da ga nisem še noben trenutek videl brez dela: če drugega ne, z drobno, tanko žagico izrezljava različne lepe reči; zadnjič je prilepil na tanko bukovo desko, katero sem mu bil šel jaz kupit k nekemu lesnemu trgovcu, podobe pastirjev za

jaslice, sedaj jih pa izrezava. Samo, ko bi še kaj molil! Oče in mati ga gotovo nista tako učila. Ne, molitve nikdar nečem opuščati.

Odgovorite, prosim, kaj kmalu! Z Bogom!

5. Tometov France.

Sredi listopada.

Prav težko sem že pričakoval Vašega pisma, ljubi oče. Zvesto sem prečital vrstico za vrstico; natanko se hočem ravnati po tem, kar mi pišete. „Kar se tiče knjig, je moja volja ta, da ne bereš nič drugega kakor to, kar ti dá tvoj gospod učitelj iz šolske knjižnice, ali pa, kar ti jaz dovolim, ko si me prej poprašal. Ne bodi preveč radoveden in ne vtikaj nosú v knjige, katere drugi beró. Lahko je v njih strup za-te.“ Tako ste mi pisali, ljubi oče; trdno sem sklenil, da ne bom več brskal in odpiral ptujih knjig, toliko rajši bom čital v šolski knjižnici izposojene. Sedaj imam doma tisto „Čas je zlato“; prav vseč in je; tudi jaz hočem čas vestno porabiti, kakor ste mi tudi Vi tolikrat priporočali. Vsakih štirinajst dnij dobim kako knjigo na posodo; najljubše so mi povesti in pravljice; nekaj sem jih že prečital in tudi razumel.

Tudi gledé na „gospoda Luko“ Vas hočem slušati. Dobro sem si zapomnil, kar ste zapisali: „Ko so mati prebrali tvoje pismo, ustrašili so se, bojé se, da te ne bi slabi vzgledi izpridili. Jaz, tvoj oče, ti pa tako rečem: V svojem življenju, če ti ga Bog dá še kaj, boš videl marsikak slab vzgled, srečal boš marsikaterega zanikarnega človeka, kateri se za Boga, svojega stvarnika, ne méni; toda ti bodi mož! Že sedaj bodi trden, drži se tega, česar smo te doma učili, kakor so te katehet učili. Ti hodi svojo pot, kakor železniški vlak, ki ne odskakuje ne na desno ne na levo, ampak hodi vedno po isti poti naprej!“ Kaj ne, ljubi oče, s tem zadnjim ste tudi hoteli reči: železniški vlak teče po dveh kolésnicah, tako naj tudi jaz poznam samo dve kolesnici, dve poti: v cerkev pa v šolo?

Ali ljubi oče, nekaj bi Vas silno rad vprašal. Kako je vendar to, da študentje, ki so že nekaj časa v Ljubljani v šolah, tako omrznejo za molitev in sv. mašo? Ko sem bil še doma pri Vas, hvalili so po vsi vasi Tometovega Franceta, ki je prvo leto hodil v ljubljanske šole, kako priden je in pa kako pobožen: da gre vsak dénji dan za rana k sveti maši v šenklovsko cerkev, potem pa, ko se vrne, sede h knjigam in se uči. Kako se mi je to lepo zdelo, kako sem želel s Francetom kdaj skupaj prebivati, da bi lepo skupaj hodila zjutraj k sveti maši. Pa sedaj ni več tak. Ob delavnikih ne gre k maši, razven tiste dni, ko imajo šolsko.

Ali imajo morda v latinskih šolah toliko učenja, da ne utegne v cerkev? V šoli jim menda niso prepovedali? Pa ni samo France tak, tudi Lovro Brnáč, ki je jedno leto pred njim in hodi torej v tretjo latinsko šolo, in Anton Goslár, ki se uči za učitelja, ne vstaneta zjutraj nikoli prej, da bi šla k maši. Samo mene pokliče gospodinja ob petih, da greva skupaj. O, kako lepo je zjutraj v šenklavški cerkvi! Vse je že razsvetljeno, ko stopim noter. In skoro kadar prideva, začne se kaka maša. In sedaj pozvončkljá pri tem oltarju, zdaj pri onem. In koliko ljudi je vselej v cerkvi! Nekteri prinesó tudi svečice seboj, da vidijo brati.

Pa še nekaj se mi močno čudno zdi, ljubi oče, tukaj v mestu. Kadar pri nas doma zvoni sedem zjutraj, ali poldne, ali zvečer avemarijo, odkrije se vsak, — tukaj pa je vse drugače. Onkrat sva šla s Francetom na izprehod; v mraku je bilo, ko je zazvonilo po vseh zvonikih — in polno ljudi je bilo na ulicah, a šli so pokriti naprej, držeči roke v žepih; le kak slabše oblečen človek je molil in pa sem ter tje, pa prav redko, kak gosposki. To je res čudna navada: ali so v mestu ljudje vsi gluhi, da ne slišijo, kdaj zvoni? Ali se pa morda bojé, da se ne bi prehladili v glavo sedaj po zimi? Včeraj sem šel ob dvanajstih iz šole; prišli so tedaj tudi gimnazijci, nekteri že celi gospodje, drugi tudi manjši: a dasi je zvonilo, videl jih nisem nad deset, ki bi bili molili. Ljubi oče, povejte mi no, ali je za učenega človeka grdo, odkriti se in moliti? Ali morda takemu ni treba več? Ali bom moral tudi jaz tako delati, ko pridem v latinske šole? O, koliko stvari Vas bom imel povprašati, ko pridem domov! Za sedaj srčno pozdravljeni Vi in mati in vsi! Z Bogom!

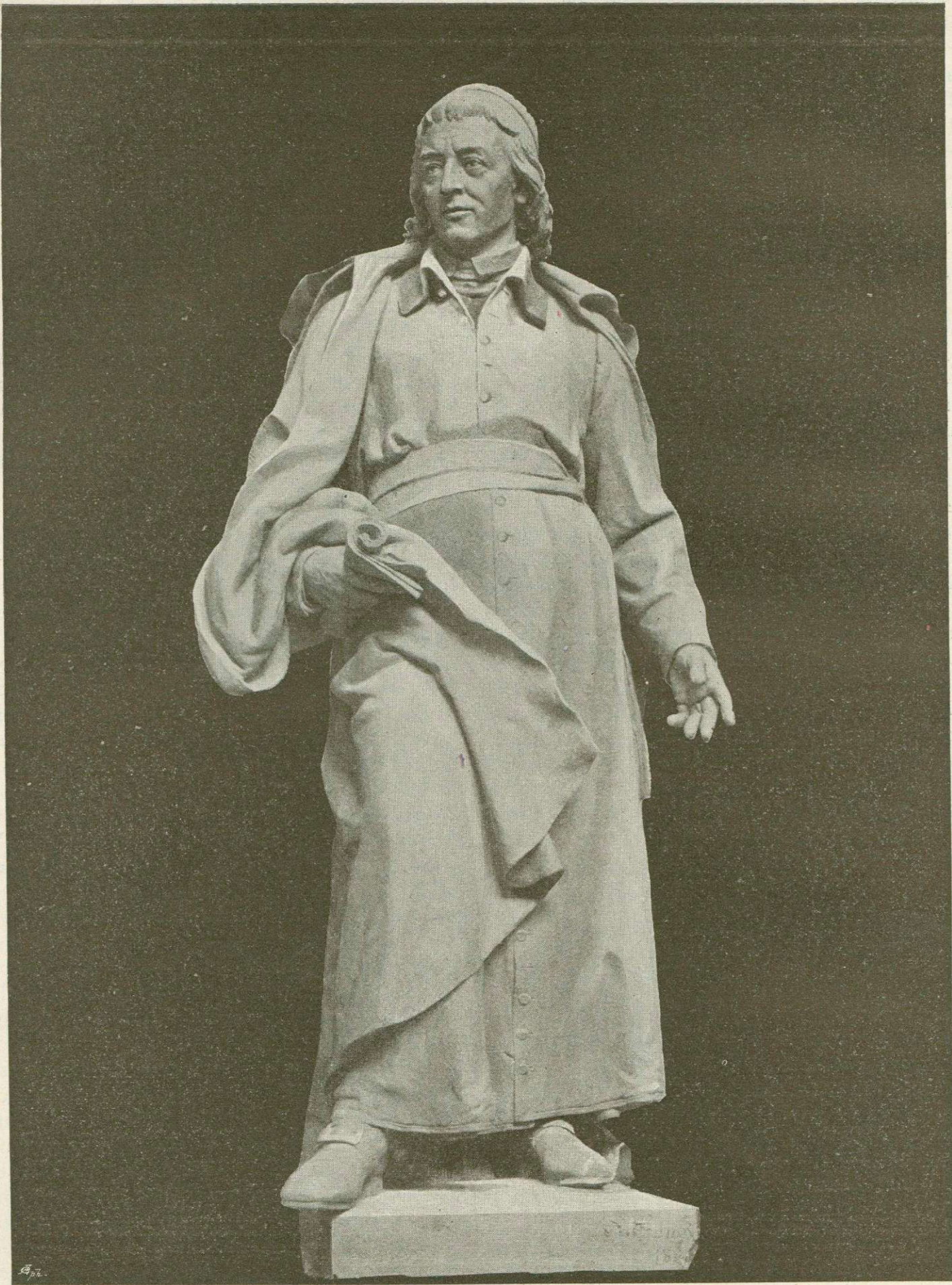
6. „Škant.“

Koncem listopada.

Ljubi oče! Najprej Vas srčno zahvaljujem, da ste mi poslali zopet tako lepo pismo, v katerem mi podajete zlate nauke. Pravite, da Vam nisem nič novega povedal zastran Tometovega Franceta, ker ste že prej slišali, kako se je izpremenil. Zlasti si pa dobro zapomnim to, kar pišete, da je vsak učenec, ki gre s kmetov v mesto v šolo, podoben nežni cvetlici: doma je lepo rastla, lepo cvetla, ker so jej prilivali ljubi stariši, mati in oče, in še drugi; ko gre učenec v mesto, je, kakor da bi cvetko presadili v drugo zemljo, kjer piha druga sapa, drug veter, in ni morda nobene tako skrbne roke, ki bi vsak dan zalivala cvetlici. Gospodinja se morda premalo trudi za učenca, slabih vzgledov je premnogo, in tako cvetlica nima več tistega lepega,

belega cvetja. In če kdo omrzne za cerkev, pravite, pride od todi, ker jo jedenkrat, dvakrat opusti, kakor zamrzne voda, ki ne teče ali pa prav počasi leze. Zato pa nečem nikoli opuščati molitve in vsakdanjih pobožnostij, da tudi jaz ne omrznem. A kar s strahom sem bral vrstice, v katerih ste zapisali besede: „To pa ti govoriva oba, oče in mati: Da veva sedaj, sin, da boš kdaj podoben cvetlici, ki je izgubila svoje belo cvetje, rajša te danes nego jutri vzameva nazaj iz mesta, da ostaneš, četudi neveden, vendar-le nedolžen. Kaj bi ti koristilo, ko bi bil učen pa izgubljen?“ Teh besed ne razumem prav dobro; kaj ne, da mi jih razložite o počitnicah? Zakaj pa v mestu ljudje ne molijo, kadar zvoni angelovo česčenje, sedaj že vem. V nedeljo sem slišal pri krščanskem nauku. Pridigar so rekli, da je temu vzrok strah pred ljudmi. Marsikateri bi molil, pa se sramuje ljudi. Povedali so tudi prav lep vzgled, ki vam ga hočem zapisati. V neki šoli so imeli za nekaj minut počitka; učenci, ki so bili pa že vsi odrastli, hiteli so na dvorišče, kjer so telovadili in šetali. Kar šolski zvonec zapoje in vsi dijaki hité na svoje prostore v šolsko sobo. Vstopi gospod profesor, resnega obraza; predno prične pouk, izvleče iz žepa molek ter ga pokaže vsem, rekši: „Ta molek je nekdo izgubil na dvorišču; čegar je, pridi ponj!“ Večina učencev se je na glas zakrohotala, norčujoča se iz molka. Mislili so, da si nihče ne bo upal vstati in iti ponj. Toda urno stopi pred gospoda profesorja mladenič, ki je bil jeden izmed najpridnejših v šoli, ter reče pogumno: „Gospod profesor! moj je. Jaz sem ga izgubil.“ Gospod profesor mu vrne molek, pa tudi podá desnico mladeniču ter ga očitno pohvali: „Vzemite si ga za vzgled vsi; ta je mož. Ta mladenič se tudi sovražnikov ne bo bal, ker se sedaj ni bal svojih zasmehovalcev. Srečna domovina, ako bi imela mnogo takih neprestrašenih sinov.“ Vse zasmehovanje je utihnilo. — Poslušajoč ta vzgled sem sam pri sebi sklenil, da se ne bom nikdar sramoval vpričo ljudi spoznavati sveto vero.

Povedati Vam moram, ljubi oče, kakšno komedijo imamo včasih doma. Prav sinoči je bila tudi. Anton Goslár, kakor sem Vam že zadnjič omenil, hodi v učiteljsko pripravnico. Mislim, da mu morajo biti stariši ubožni. Oblečen je slabo; on je silno velik, a hlače in pa škornje ima kratke. Živež mu dajejo od doma. Dvakrat na leto pripeljejo raznih stvari: krompirja, fižola, graha, surovega masla in ne vem še česa. Vsak teden mu vrh tega prinese potovka črnega kruha. Pa kakšen je ta kruh, Vi ne veste! Enkrat ga je spravil gori na polico, a ker je bil hlebec prevelik, viselo ga je nekoliko čez. Sedeli smo ravnokar pri mizi, kar štrbunkne nekaj na

Valentin Vodnik. (Kip-spominik *Alojzija Gangla* v Ljubljani.)

tla. Pogledamo, kaj je? Antonov hleb se je bil razlezel in polovica ga je padla na tla. Ta Anton se uči tudi na gosli, ker mora znati; saj tudi Vi v šoli igrate pri petju na gosli. Gospodinja pa kar ne more trpeti goslanja. Včeraj ob štirih popoldne, ko je prišel iz šole, hotel se je zopet učiti. Vzel je torej gosli v roke ter drgnil z lokom po strunah. Gospodinja pa je sedela pri ognjišču. Saj to pa veste, da smo vsi na enem kupu, ognjišče in mi in drvarnica, vse je v jedni sobi. Ko začne Anton gosti, zahuduje se gospodinja: „Imate že spet tisti škant v rokah!“ Anton reče: „Kakšen škant? Dobre gosli so!“ In gode dalje. „Kdo bo poslušal tisti cigu-migu, tisto cviljenje, kakor bi mačka drl!“ reče gospodinja. Anton je godel kar naprej. „Hu, kar ušesa mi bo pretrgalo tisto cviljenje!“ nadaljuje gospodinja, vedno bolj nevoljna. „Jaz moram znati v šoli, mati, ni drugače!“ odvrne Anton ter gode še močneje. „Če ne boste nehali, vzamem poleno ter vam razbijem ta škant!“ zavpije gospodinja. Anton pa se zakrohotá in začne še peti na ves glas. To pa je gospodinjo še bolj razkačilo. Vzela je metlo iz kota pa hajdi! nad Antona. Ta je pa le še bolj godel, da ji je šlo res kar skozi ušesa in le še bolj pel. Da ga ne bi dosegla z metlo, bežal je okoli mize, gospodinja pa za njim. To Vam je bil vrišč: gospodinja vpila, gosli cvilile, Anton pel, stoli padali po tleh, miza se vrtela, metla žvižgala po zraku; gospodar je v istem hipu prisopihal z dela domov in, zagledavši to pojanje, začel vpiti nad obema; stanovalci nad in pod našo sobo so začeli tolči ob strop, da nikar tako razsajati; tri šivilje, nam nasproti stanujoče, so priletele gledat, kaj to pomenja; v tem se prikaže na pragu hišna gospodinja, vsa jezna, in prav tedaj počí Antonu struna. Potem je bil mir. Tako komedijo imamo večkrat. Posledica je, da nas drugi v hiši ne marajo. Vsak malo bi potrpele. Dobro se spominjam, da ste mi večkrat dejali: „Ivan, potrpljenje je boljše ko medna hruška.“ To je res. Jaz bom rajši Vas slušal. Zdravi!

7. Prva rana.

V začetku grudna.

Ljubi oče! S krvavečim srcem Vam pišem to pismo. Komu pa hočem potožiti svojo žalost, če ne Vam in pa ljubljeni materi? Pa ne, da se mi je v šoli pripetilo kaj hudega; to ne. V šoli, hvala Bogu, mi gre prav dobro, tako, da so me včeraj gospod ravnatelj, ko so slišali, kako sem na vsa vprašanja gladko odgovarjal, vpričo vseh pohvalili, rekoč: „Ta je bistra glava!“ A nekaj drugega je, kar mi neizrečeno hudo dé. Dolgo sem premišljal, ali bi Vam

o tem pisal, ali ne; a ker ste mi tako ostro zaukazali, da naj Vam pišem o vseh rečeh. žalostnih in veselih, karkoli me zadene, zato Vam sporočam tudi to. Ne morem Vam povedati, kako rad sem imel Tometovega Franceta; saj je bil on jedini, katerega sem poznal v Ljubljani, iz iste vasi doma, in v šoli tako priden, tako lepega vedenja. Tudi Vi ste ga vedno radi imeli. Jaz sem mu vse zaupal; kar sem imel, vse bi mu bil rad dal. Pa tudi on je mene rad imel. Ko me je skoro vsak večer bolela glava zbok slabega vzduha v sobi, deval mi je on mrzle rutice na vroče čelo, kakor so mati doma storili malim bratcem ali sesticam, če jih je bolela glava. In res mi je vselej odleglo. In skupaj sva hodila na izprehod, kjer mi je pravil o gimnaziji, koliko je tam učenja, in sva govorila, kako bo lepo doma o božiču, ko pride on k nam, ali pa jaz k njemu. A ne vem, zakaj: sedaj je ves drugačen. Sedaj govori najrajši le z onim Antonom, tistim dolgim, ki se vedno reži; z menoj ne govori skoro nič več; sam ne vem, kaj sem mu storil. Sinoči sem ga po šoli lepo vprašal: „France, ali greva malo ven?“ On pa mi je odgovoril: „Pojdi, če hočeš!“ In šla sta z Antonom, jaz pa sem ostal doma, skril se v kót, da me ni nihče videl, ker je bilo že tudi tema, in sem jokal. Mislil sem na Vas in mater in staro mater, ki me imajo tako radi. Tukaj sem pa sam.

V istem, ko sem tako ihtel, prišel je pa vnuk gospodinjin k nam; naredila je luč. Brž se je videlo po vsi sobi. Vnuku je ime Karol. V šolo hodi tje, kjer se uče za trgovce. Ta pride k meni v kót, pa mi začne govoriti: „Ti tepec vaški, zabiti; šele v ljudski šoli si, he, kdaj boš ti izdelal? Nikoli!“ Kar zavrelo je takrat po meni, in pest se je krčila, da bi ga; a spomnil sem se, da moramo sovražnikom odpustčati. Molčal sem. Pa je šel. Mislil sem: če Bog dá, več se bom naučil kakor ti; a s takim prevzetnežem se nisem hotel pričkat.

Kakor nalašč je sinoči tudi Lovro Brnác prej prišel domov. Običajno pride šele okoli sedme ure; prej pa hodi okrog po mestu. Učiti se ne mara dosti, pa mu tudi ne gre. Ko je videl, da imam objokane oči, začel se je norčevati: „No, kaj pa ti je, Ivanček, mar Mimica več ne mara zate?“ Oh, ljubi oče, ne veste, kako me je to zbodlo, to grdo norčevanje. Saj Vam ne bi tega pisal, in kar sram me je, pa vest mi ne dá drugače. V drugem nadstropju stanuje neka družina; imajo tudi dekletce, Mimico z imenom, ki hodi v drugi razred. Mene je kmalu poznala po imenu in me začela klicati s hodnika. In ta Lovro Brnác se norčuje, češ, da je Mimica moja prijateljica. Kaj se neki izmišljuje! Sedaj je še ne pogledam več. In kar

mi je bilo najhuje sinoči, bilo je to, da se je tudi Tometov France smejal, ko se je Brnáč norčeval; Goslár se je pa krohotal. Samo gospod Luka je rekel: „Molčíte, pustite ga pri miru!“

Kar tako me boli srcé, da Vam ne morem popisati. Sedaj pritisnejo pa še tiste ženske, ki nam nasproti stanujejo. Sitne so neznansko. Ker sem jaz najmanjši v našem stanovanju,

moram biti vsega kriv. Kadar je stranišče količkaj onesnaženo, haló, pa že začnó vpiti nad menoj, češ, da sem prišel s kmetov. O, ljubi oče, ljuba mati, komaj že čakam, da pridem domov. Doma Vam bom vsaj lahko potožil; tukaj nimam komu. O, že štejem ure, ki me še ločijo od Vas. Z Bogom, dokler se ne vidimo!

Legenda.

„Preljubi sveti Peter,
Ki imaš zlate ključe
Prelepih vrat nebeških,
Besede, svête moje
Poslušaj in premisli,
Potem pa jih izpolni!
Zlató se res pristane
Rokám nebeškim tvojim;
A vendar je za vrata,
Ki toliko že vekov
Jih dušam si odpiral,
Ki toliko še vekov
Jih dušam boš odpiral,
Odpiral in zapiral —
Premehko in preslabo.
Lahkó bi se potrli
Ti lepi zlati ključi,
In dušice pobožne
Bridkó bi žalovale,
In čakale bi težko,

Da se odpró jim vrata;
In morda v sveti jezi
Se ná-te bi srdile,
Preljubi sveti Peter!
Preljubi sveti Peter,
Zdaj slišal si besede,
Zdaj čuj še svête moje!
Jaz velik siromak sem,
Ti velik bogatin si; —
Jaz jako sem nesrečen,
Ti jako si usmiljen.
Olajšaj mi bolesti,
Pomozi mi v nadlogi:
Daj meni zlate ključe,
In jaz ti dam železne.
Ti bodo zá-te boljši,
A oni boljši zá-me.
Zdaj čul si, sveti Peter,
Sedaj samó premisli!“
Na smeh nategne usta,

Takó svetnik mi pravi:
„Premalo, vse premalo
Dušic prihaja k meni;
Preredko, vse preredko
Te lepe ključe rabim,
Da bi se mi potrli!
A kaj zlató če tebi?
Zlató je baš prineslo
Največje zlò na zémľjo:
Bogastvo, nejednakost,
Zavist, sovraštvo, boje,
Nezadovoljnost, bedo.
In iz zlata skováli
Vam robstva so verige —
In ti zlata želiš si?“
Že pikro misel v glavi,
Besedo na jeziku
Pripravljeno imél sem —
Kar se oči odpró mi,
In vidim, da sem sanjal. —

Gojko.

Avstrijska Riviéra.

(Opisal Jos. Rozman.)

(Dalje.)

Oglejmo si podrobneje Opatijo, slavno središče naše avstrijske Riviére.

Ko prihajaš od železnične postaje „Matulji-Opatija“ južne železnice med sv. Petrom in Reko, (213 m nad morjem), ali od Reke, vodi te lepa državna cesta skozi prijazno mestece Volovsko proti Opatiji. Že Volovsko, zlasti pa zadnje hiše, ti kažejo, da si v nenavadnem kraju, kamor radi prihajajo ptujci. Od bolj vzvišenih mest se oziraš na morje, ki se ti sveti nasproti med drevjem in razprostira v jasnem solnčnem svitu tje do zelenih otokov.

Med Volovskim in Opatijo ležé „Škrbici“, prej neznamen kraj z nekaterimi raztresenimi kočami, sedaj pripadajoč in do cela zvezan z Opatijo. Že tu se vrsti vila ob vili, sleharna obdana z večjim ali manjšim, skrbno obdelanim

vrtom. Ne da bi jih našteval, saj je ta podobna oni, jedna kakor druga več ali manj razkošno urejena, da v nji prebije lepe, a tudi tú ne vsikdar srečne ure, komur pripušča čas in — denar!

Kmalu smo v Opatiji sami. Po cesti je celi dan živahno gibanje in drvenje; vozniki in postreščeki odvažajo ali dovažajo blago mnogih ptujcev. Na desno, nekoliko nad cesto je „bazar“, veliko poslopje s pošto, lekarno in mnogimi prodajalnicami, po katerih ti za dobro besedo in pošten denar postrežejo z najraznovrstnejšimi stvarmi. Ako pa nečeš kupovati tu, ker se morda, kakor jaz, zbojiš mnogih „interesantnih“ obrazov, dobiš potrebnih rečij v izobilju tudi drugodi po številnih, na vseh krajih porazvrščenih prodajalnicah.

Na levo med glavno cesto in morjem se razprostira že imenovani veliki park vile

Angioline. To ti je, kakor že omenjeno, posebna znamenitost, najlepši kras Opatije. Raznovrstni nasadi so združeni v prelepo skupino veličastnega parka, kakoršen je mogoč le pod milim, že južnim obnebjem opatijskim. Temu parku je pač težko kos drug park v naših krajih. Mnogo svetá bi moral prehoditi, da bi videl vse te rastline, ki so tú tako lepo združene na malem prostoru. Tú lahko uživaš naravo v vsej njeni čisti krasoti.

Poleg južnih ceder in pinij najdeš lepe gaje severnega smrekovja in borov, tú ti lepo raste lovor in maslina poleg nešteti iz inozemstva pridobljenih dreves in cvetic. Sveže zelenje mnogih rastlin, ki v milem podnebjú bujno rasto, te objema, in v hladu ceder, lovorik in cipres se moreš na zeleni travi odpočiti, gledaje preko morja, ki se pred teboj lahno giblje, a daleč tam s srebrnatim sijajem odseva. Strokovnjak se čudi mnogim redkim rastlinam, pa tudi nestrokovnjak se rad pomudi tu in občuduje čudežna dela božje vseмогоčnosti.

Posebno lepo so urejeni nasadi pred verando vile Angioline, kjer so postavili tudi lopo za godce. Ob določenih dnéh prihaja vojaška godba z Reke, da s sviranjem kratkočasi gospôdo, ki se baš ob tem času najrajša šeta po parku.

Zlasti prijetno je bivanje tú ob jasnih jutrih, ko izhaja izza gorá solnce ter morje odseva s čarobnim svitom in se vzbujajo mnogi krilati pevci, oglašajoči se in hvaleči z milim žvrgolenjem Stvarnika.

Ob takih časih se zazdi človeku, ko gleda vso to prirodno krasoto, da je v Italiji, tam okrog Sorenta, ali Napolja, ne pa pod Učko, ob bregéh hrvaškega morja.

„Daleki nas putnici uvjeravaju, da boraveć u Opatiji i nehotice misle na Cannes, gdje dašak (sapica) preko poluotoka La Croiset lahorí; misle na Nizzu, gdje azurno nebo izmedju zlatistih naranča prodire; misao ih prenaša u Benizze na Krfu, gdje je sve svjetlo, dah i boja.¹⁾“

Tu je zanimiva, kakor pravi znameniti pisatelj, vsaka cvetlica, vsak grmič in stebelce, ker ti vsako nekaj pripoveduje, te vsaka sili, da se zamisliš, zlasti tedaj, kadar ti je priroda dobra znanka. Posebno diči park še morje, ki se razprostira pod njim. Zares:

Tu se dražest sa razkošjem spaja,
Zemlja nosi sliku raja.

Poleg letovišča Angioline je lepo urejeno morskó kopališče. Kopeli so trovrstne: hladne morske, ogrete morske in sladkovodne. V morju se kopljejo od velikega travna do

vinotoka. Kopališče je ograjeno z mrežo bakrenih žic in na dnu posuto z drobnim peskom.

Od kopališča dospemo k vili Amaliji in velikemu hotelu „Kvarnero“, ki leži prav ob morskem bregu in je pripravljen za vsprejem ptujcev z vsem, česar si hoče in more posluževati oni, komur je mila sreča naklonila prav bogatih starišev.

Blizu tam, med drevjem in cvetličjem sameva mala, a čedna cerkvica sv. Jakopa z nekdanjim samostanom. Vidi se, kakor bi se hotela zakriti pred svetnim šumom in bogatim razkošjem, ki se širi povsodi okrog. Pač malo-kdo ptujcev, ki se šetajo tu okrog, spominja se, da so baš pohlevni mnihi, bivajoči v tem samostanu, hvaleči v tej cerkvici Boga, že pred stoletji dobro poskrbeli za ta kraj, da sedaj ni zapuščen morski breg. Oni namreč so zasadili lovor in drugo drevje in tako prvi olepšali ta okraj. — Božjo službo tu redno opravlja duhovnik, ki biva v samostanskem poslopju, toda spada pod volovsko župnijo, kateri je podrejena tudi Opatija.

Po novejših nasadih z velikim monumentalnim studencem pridemo k hotelu „Nadvojvodinja Štefanija“. Le-ta je največji v celem okraju. Med imenovanimi velikimi hoteli so porazvrščene večje in manjše vile in druge zasebne hiše s prodajalnici, stanovanji za ptujce itd.

Od hotela „Štefanija“ dospemo na Slatino, ki se je kakor Škrbici že čisto združila z Opatijo. Tudi tu je postavljenih že precēj večjih poslopij. Imenujem hotel „Kvisijana“ in Slatina, hiša za obbolele častnike poleg mnogih drugih. Tu se nahaja tudi javno kopališče in prostori za igre pod milim nebom.

Za mnoge letovičarje, ki prihajajo v vedno večjem številu od vseh strani sveta iskat si zdravja ali kratkočasje, poskrbeli so z mnogimi napravami. Najprej treba omeniti mnoga, deloma z mnogimi stroški napravljena izprehajališča. Kdor rad lazi v gore, ima za to dosti prilike; komur pa noge za to nečejo več služiti, izprehodi se lahko tudi po ravnem in uživa pod milim nebom sveži morski zrak in lepi razgled po morju in gorati pokrajini. Tik ob morju je napravljena proti jugu in severu poldrugo uro dolga, povsem ravna pot za izprehode. Proti severu vodi do volovskega pristanišča, proti jugu do Ičič. Severno pot, ki se začenja pri vili Angiolini, imenujejo „Friedrich Schüller Strandweg“, ker jo je dal z velikimi stroški napraviti pokojni glavni vodja južne železnice Frid. Schüller. V znak hvaležnosti so mu lani postavili ob tej poti spomenik.

Pot se vije ob mnogih ovinkih, ki jih je naredilo morje ob bregu po skalinah, in je prav znamenita in priljubljena. Vedno ti je odprt

¹⁾ Drag. Hirc. n. n. m. str. 9.

razgled na morje in na živahno gibanje po njem; pa tudi obrežje samo, zlasti mnogi grebeni in od morja razjedene pečine, je prav zanimivo.

Po dnevu vidiš tu mnoge slikarje, čepeče na nizkih stolih, ko slikajo obrežje, ali fotografe, ko razstavljajo svoje orodje, da dobé podobo kakšne ladije ali prizora ob obrežju itd. Posebno živahno pa postane po teh potih proti večeru, ko je prešla dnevna vročina. Takrat se tu šetajo premnogi ptujci; živahni razgovori, glasen smeh, semtertje tudi kaka pesem, čuje se tu redno, če le pripušča vreme. Mnogi se vozijo ob istem času na morju in v prijaznih ladjicah iščejo prijetne zabave. Na razpolago so tudi mnogi parobrodi, ki pospešujejo promet med temi kraji, zlasti med Opatijo in Reko.

Taki izprehodi ob morju čudno razvedré človeka, in rad se jih spominjam. Nepozabno mi ostane krasno nedeljsko jutro, ko sem hodil po tej poti. Niti majhen oblček ni bil na nebu, čisto tiho se je razprostiralo pred mano morje, blažen mir je vladal povsodi okrog in blagodejno vplival na živce. Posebno veličastno se mi je zdelo morje, katero sem malo dnij prej gledal hudo razburkano po silnih viharjih, ki je pa sedaj povsem tiho ležalo tu, izpolnjuje

nekako klic prerokov: „Benedicite maria Domino!“ Zares, bil je: Gospodov dan!

Poleg imenovanih so lepi izprehodi navkreber v prijazne hribe, deloma med vinogradi, ali pod hladno senco bukovja. Povsodi so pota lepo uglajena in na pripravnih mestih napravljene klopi.

Najmikavnejša stvar v Opatiji je velika prirodna krasota. Milo podnebje, nasadi, prijazno morje vabi ptujce, da prihajajo semkaj. To poudarja i že večkrat omenjeni D. Hirc, pišoč: „Tko bi u Opatiji tražio (iskal) Cannes, Nizzu, Mentonu, Bordigheru, San Remo, taj bi se ljuto prevario, jer tu one razkoši, o kojoj čitamo, ne ima, niti treba, da je ikada bude. Opatija nije mjesto svjetske vreve i halabuke, ne; to je sveti gaj, u kojem vlada duboka i svečana tišina. Ovdje, gdje je priroda još samovlastnica, postaješ njezinim sinom, ovdje očutiš svu slast, koju ti podaje i pruža Tu bi dakle razkošnik badava tražio ‚Promenade des Anglais‘ iz Nizze ili možda gajeve naranča i četruna, jahaonice, igraonice poput onih u Monacu; svega toga ovdje ne ima. niti to rabi onomu, koji je došao ovamo radi blaga zraka i morskih kupelji.“ (N. n. m. str. 11.) (Dalje.)

Črtice iz zgodovine lepih umetnostij.

(Spisal dr. Anton Medved.)

(Dalje.)

Guido Reni

je bil Domenichinijev sošolec, med vsemi učenci, kar jih je imel Ludovico Caracci, gotovo najbolj nadarjen. Njegova dela so odsev zlate dôbe lepih umetnostij. Žal, da mu ni dostajalo Domenichinijeve resnobe, marljivosti in značajnosti. Velik um v manje prikladnem telesu!

Reni je bil sin nekega ubogega godca, rojen l. 1575. v vasi Calvenzianu blizu Bologne. Tudi on se je učil najprej pri Calvartu, šele v dvajsetem letu je pristopil h Caracciju v nauk. Lodovico je z velikim veseljem sprejel telesno tako lepega in duševno tako zmožnega učenca; med vsemi drugovi mu je bil ta najljubši. Toda Caraccijeva šola mu ni dolgo zadostovala. Postal je čemerer, otožen. Součenci so se mu zdeli preslabi, učitelj mu ni več ugajal. Čutil je v sebi neobhodno potrebo, da se njegov duh vzgoji še v boljših razmerah. Proč torej iz Bologne, kjer ni moči hrepenečih želj utešiti.

A kam? . . . Kam? To je za umetnika kaj lahko vprašanje. Reni napoti se naravnost v Rim; saj je vedel, da je tam središče lepih umet-

nostij. L. 1598. se je že radoval ob bregovih slavne Tibere in se divil umetniškemu krasu večnega mesta.

Mnogo znamenitih umetnikov je našel tamkaj ob svojem prihodu. Častilakomnost ga je vžigala, da ne sme za njimi ostati. Prvo delo, namenjeno za cerkev sv. Pavla (alle trè Fontane), je občinstvo sprejelo z veliko pohvalo. Predočuje nam „Trpljenje sv. Petra“. Sedaj diči ta slika bogato zbirko v Vatikanu. Poteze na njej so sicer še nekoliko surove; celota kaže, da je Reni še učenec, a vendar so vsi priznali, da tiči v nadepolnem učencu velik umetnik; treba mu je le še izurjenosti.

Ko so drugi umetniki videli, da izhaja v Reniju nova zvezda, ki bo presegala njihovo luč, jeli so ga zbadati in zasledovati tako, da je moral pobegniti iz Rima. Vedno stara pesem med umetniki! — A velikega zaščitnika si je s svojim delovanjem priboril — Pavla V. Papež ga pokliče nazaj, povabi ga na svoj dvor ter mu zagotovi za bodočnost svojo milost in varstvo. V posebno odlikovanje naroči pri njem

več slik za svojo novo velikansko palačo na Kvirinalu. Zasebno kapelico je vkusno okrasil z opresnimi slikami, za oltar pa je dovršil lepo „Marijino oznanjenje“, ki še danes visi v — zapuščeni kapelici, katere ne obseva več papeževa oblast, zakaj s Kvirinalom vred je i njo zadela osoda kraljevega ropa.

Reni je bil za to vrlo delo vsestransko odlikovan. To je ugajalo njegovemu značaju. Navdala ga je sladka nada, da bo dosegel še mnogo več, zato postane odslej silno delaven. Po dnevu je neprestano slikal, po noči pa je risal in sanjaril o visoko letečih načrtih ter pilil raznovrstne osnutke. S tem pa sta nenavadno hitro rastla tudi njegov ponos in samozavest. Domneval si je, da ni bilo tedaj umetnika pod solncem, ki bi se mogel ž njim meriti. Ko ga je papežev zakladničar razžalil, pobegnil je iz Rima ter se rotill, da se nikdar več tje ne povrne! A Pavel V. mu piše lastnoročno prijazno pismo in ga pregovori. Kako ga je pač papež čislal! Celó kneze in kardinale mu pošlje daleč nasproti, da bi ga zopet slovesno v Rim spremili. Papež je sicer dobro poznal njegove slabosti, a spregledal jih je z ozirom na njegove velike sposobnosti.

Reni je takoj zopet postal neutrudno marljiv. Slikal je mnogo in odlično. Vsaka palača v Rimu je morala imeti od njega kako delo. Umetnik je postal ljubljeneec višjih slojev, ki so se trgali za njegovo prisotnost in s hrepenenjem pričakovali njegovega obiska. Neki kardinal se je čutil srečnega, da je hotel Reni sprejeti njegovo povabilo na obed. Tolike časti je užival vrli mojster.

A prevelika sreča in preobilo hvalisanje človeku rado škoduje, pokvari njegov značaj in uniči marsikomu vso srečo. Reni je jel živeti, kakor živijo kralji. Ogromni so bili njegovi potroški. Največja nesreča ga pa zadene, ko se s slepo strastjo udá pogubnemu igranju. V jedni noči je izgubil 4000 zlatov. Radi tega je postal otožen. Življenje se mu ostudi, resno delo mu je gnus. Delal je pozneje le še zato, da bi zaslužil s svojim tolikanj spretnim čopičem prepotrebni denar za — igranje, katerega se ni mogel več odvaditi. Razume se, da so leta njegova dela površna; dovršil jih je brzo in brez umetniškega navdušenja, zato so tudi brez posebne vrednosti. Njegova slava je grozno pojemala. Slednjič so ga vsi prezirali, njegovi le redki prijatelji pa omilovali. Umrl je zapuščen in skoraj pozabljen v Bologni l. 1642.

Reni je bil hitro vskipeče, ognjene narave. V svojih sklepih odločen in uren, bil je tudi pri izvrševanju dosleden in dolgo časa neumoren. Po Laškem in po vseh večjih mestih se nahaja mnogo njegovih jako lepih in umet-

niško dovršenih del. Rim je bil ognjišče njegove delavnosti, v njem je ustvaril največ del in najlepše svoje umotvore.

Glavno njegovo delo je takozvano „Intro“ v palači Rospigliosi v Rimu. V obširni dvorani tega znamenitega poslopja je naslikal na strop čarobni prizor v zmislu grškega bajeslovja, „kako se dvigne zlata Zora izza morskih valov, leteč v nebesne višočine.“ Phoebus (zarnomeno solnce), v podobi krepkega mladeniča drvi s čilimi konji na blestečem vozu po sinjem vesmiru; pred njim pa bliskoma plava „rožnoprstna“ Aurora, bujne cvetlice troseč po neskončni širjavi. Brzonoge Hore, Phoebove zveste, dražestne služabnice, švigajo plesaje v polukrogu okoli voza po lahnih oblačkih. Nad njimi letí čudno krasen angelček s plamtečo baklo v roki. Pod to nebeško skupino, globoko spodaj, pa zazreš morske bregove, svežo naravo, ki se je ravnokar probudila iz sladkega spanja. Zdi se, da je imel umetnik v mislih neprimerno lepi napoljski zaliv; po prozornem morju plavajo, kakor snežnobeli labudi, čolnički s svetlimi jadri, tik morja pa se zrcalijo visoki gradovi in mile cerkvice v šumečih valovih.

Slika je v istini izredno krasna, po vsem divna. Barve so kaj srečno izbrane, vse posnemajo rdečo-zlato zoro. Oko se zaljubi v njihov omamljivi blesk. Gibanje in kretanje na mladostnih bajnih osebah je popolnoma naravno, tanka oblačila vihrajo v tako umetnih gubah, da njih tudi Michelangelo in Rafael ne bi bila mogla boljše pogoditi. Peneči se konji hité kakor bi jih podil razburjen gonjač na vroči dirki. Aurora je vzor deviške lepote; na Horah odseva nepopisna sreča, katero uživajo blažene olimpske hčerke. Veselje in bujno življenje je razlito po celi sliki, prav tako, kakoršno nas navdaje ob zori pomladnega jutra.

Reni je s to sliko pokazal, da je vreden častnega mesta med najodličnejšimi umetniki. Palača Rospigliosi se sme ponašati z diko, kakoršne, razven Vatikana, nima nobena druga. Tu velja doslovno, kar je genialni Goethe, zamaknjen v lepe umetnosti, pel:

Es glänzt der Saal, es schimmert das
Gemach . . .

Lepe slike Renijeve nahajamo v cerkvi svetega Gregorija (S. Gregorio Magno). V prostorni lopi te starodavne cerkve je slikal ob jednom z Domenichinijem, v zavistnem tekmovanju, „Trpljenje sv. Andreja“.

Papež Pavel V. je izvolil zadnja leta svojega življenja bogato kapelo, po njem imenovano Capella Paulina, v prelepi cerkvi S. Maria Maggiore, prostor za svoj grob. Radi olepšave je dal Reniju celo kapelo lepo naslikati. Spretni

umetnik je delo tako izvrstno dovršil, da se le malokatera cerkev v Rimu more ponašati z jednako krasnimi slikami.

Mnogo svetih podob Renijevih hranijo cerkve v Bologni, Napolju in v Raveni. Dunajska cesarska zbirka hrani od njega slovečo „Kristusovo glavo“; v Draždanih in v Londonu je sedaj več njegovih „slik iz življenja Herkulovega“; akademija sv. Lukeža v Rimu se ponaša z njegovo „Fortuno“. Vse te različne Renijeve slike so po knjigah, po neštevilnih bakro- in lesorezih po vsem svetu gosto razširjene.

Vendar nobena njegova slika ni tako poljudna in posebno laškemu narodu tako priljubljena, kakor njegova „Beatrice Cenci“. Kamorkoli prideš na Laškem, povsod vidiš to čudno zanimivo sliko. Povsodi te sreča. Trgovec jo obesi na okno svoje prodajalnice, umetnik jo postavi pred svojo delalnico; na ulicah in v sobanah se tužno ozira v radovednega popotnika Renijevega Beatrika Cenci.

Kaj-li pomeni ta deklinški obraz? Koga pred-očuje?

Guido Reni je po tej sliki postal v svoji domovini slaven in med prostim narodom bolj poljuden, kakor sta celó Michelangelo in Rafael. Zgodovinar in pesnik, učenjak in prostak, vsi so mnogo govorili in pisali o Beatriki, a Renija, ki jo je slikal, vsak zraven pohvalno omenja.

Življenje uboge Beatrike Cenci je tako žalostna tragedija, da jednake morebiti ne nahajamo v vsem svetovnem slovstvu. Kdor jo spremlja od zibelke do morišča, mora se jokati nad grozno osodo nesrečne deve. Njena dejanja so uganka, napolnijo nas sedaj z navdušenjem, sedaj z omilovanjem, sedaj s strahom in trepetom.

In to vse nam pred-očuje Renijeve slika. Njo razumeva samo tisti, ki pozna vsaj nekoliko njeno življenje.

Cenci so bili v Rimu bogati grofi iz stare rodovine, še pristno rimskega pokolenja. Zgodovina nam pa o njih ne pové nikdar nič dobrega. Štefan Cenci, postavim, je bil tisti brezbožnež, ki je plemenitega Gregorija VII. pri oltarju med sv. mašo kruto napal in roparsko tiral v zapor. Frančišek Cenci je bil oče imenovane Beatrike. V zlobnosti in v nečloveških hudobijah je prekosil vse svoje prednike. Bil je pravcati sin svojih grdih očetov. Kako je ropal in goljufal, kaj vse je v nebrzdanih strastih počenjal, to se najbolje zamolči. Dva svoja sina je bil že umoril. Potem je začel strahovito trpinčiti svojo drugo hčer, to Beatriko, ki je bila po svojih čednostih izjema očetovega rodú. Ko je pa vendar v kljub neizrekljivim mukam odrastla, zahteval je od nje on, lastni oče, celó njeno deviško čednost. A

to je bilo preveč. Da bi se omadeževala tako gorostasno, ona, ki se jedina v svojem rodu odlikuje po vzglednem obnašanju — ne, nikdar, nikdar! Ko pa oče ne odneha, vsplamti njen

Stavba. (Kip Ant. Procházke)

srd. V besni jezi pozabi, da je hči. Otela je nedolžnost, a gorjé, preliti hrepeni kri onega, ki ji je dal telesno življenje. Najme torej dva morilca, podkupi ju, veleč jima, naj umorita

očeta. In zgodilo se je tako. Toda nečloveško zločinstvo se zve. Od ust do ust gre grozni glas: Beatrika je umorila svojega očeta. Gorjé

Veda. (Kip Franč. Hergesela.)

ji! Pridejo biriči, v jeklene verige jo uklenejo in zapró v najhujšo rimsko ječo.

To se je zgodilo prve dni meseca kimovca l. 1599., ko je bil Reni prvič v Rimu. Vse je

govorilo o Beatriki. Ti so jo proslavljali, da se očetu ni udala; drugi so jo proklinjali, da je grozovito vzela svojemu roditelju življenje. Kje je bila resnica? Kje pravica?

Beatrika pa ihteč toguje v temni ječi. Kdo bi popisal njeno trpljenje? Prej jo je zalezoval njen oče s pogubnimi, vražjimi nameni, sedaj jo zbada vest. Beatrika, morilka lastnega očeta. Strašno. Srcé ji krvavi. Oči se solzé. Udje trepečejo. O sirotica! . . .

V tem pretužnem položaju jo je naslikal Guido Reni. Samo njen obraz nam je podal. Videl jo je že prej v prostosti, pravijo, da jo je tudi videl v njenih solzah v zapora grobni temi:

Ta dekliški obrazek, ta je torej Renijeva Beatrika Cenci. Kakšna mora slika biti, razsodi lahko vsakdo, ki se zamisli v njeno trpljenje.

Angleški pesnik Percy Shelley, ki je spisal pretresujočo žaloigro „The Cenci“ pravi: „Ta Beatrikina slika je nad vse občudovanja vredna; tem bolj, ker zvesto predočuje jedno najljubeznivejših stvari, karkoli jih je narava rodila. Bled je njen obraz, tužna je in pobita, obup leži v njenih potezah; a vse povečuje njena krotkost in nedolžnost. Glavica je pokrita s tanko rutico, izpod katere se ulivajo zlati kodri doli na rameni. Lice je nežno, čelo visoko, obrvi temne; oči, ki so bile nekdanj tako lepe, otekle so od grenkih solz. A vendar je obraz častitljiv, tudi v mukah ponosen. Zdi se, da spada Beatrika med tiste le redke osebe, v katerih se pogum in krepost rajsko lepo družita s ponižnostjo in krotkostjo . . .“

Utisek, ki ga slika v srcu vsakega opazovalca obudi, je res sila ganljiv. Vzvišena lepota, čistost, žalost, strah, trpljenje, neznosna dušna bol . . . vse je izraženo na čudnem obrazu.

Iskreli romanopisec Guerrazzi je to sliko s pesniškim vzosom popisal in s tem slavo pel devi, katero predstavlja: „Kdo pa je to žensko bitje?“ — pravi. „Poglejte jo, devica je, katere obraz je brž da angelska roka naredila. Otrok je, v nebeški lepoti in milobi. Ako bi prišla poosebljena nedolžnost k njej, sladko bi ji poljubila ustnice ter dejala: Bodi mi pozdravljena, preljuba sestra! Ponižnost govori tako, kakor ona, se smehlja, kakor ona. Kdor jo pozna, kuje jo v zvezde . . . Ta deklica je, močnejša, kakor njen spol, svojo čednost branila s pogumom, ki nas vsplamti do strmenja . . . Kvišku! Pojdim v Vatikan z vsem ljudstvom, romajmo na sveta mesta zahvalit se v vroči molitvi, da je Bog tako slavno devico za naš čas ohranil! . . .“

To je Renijeva Beatrika Cenci . . .

(Dalje.)

Prilogi iz predloga „po“ in prilogov zloženi.

(Jezikoslovna razprava. — Spisal dr. Janko Pajk.)

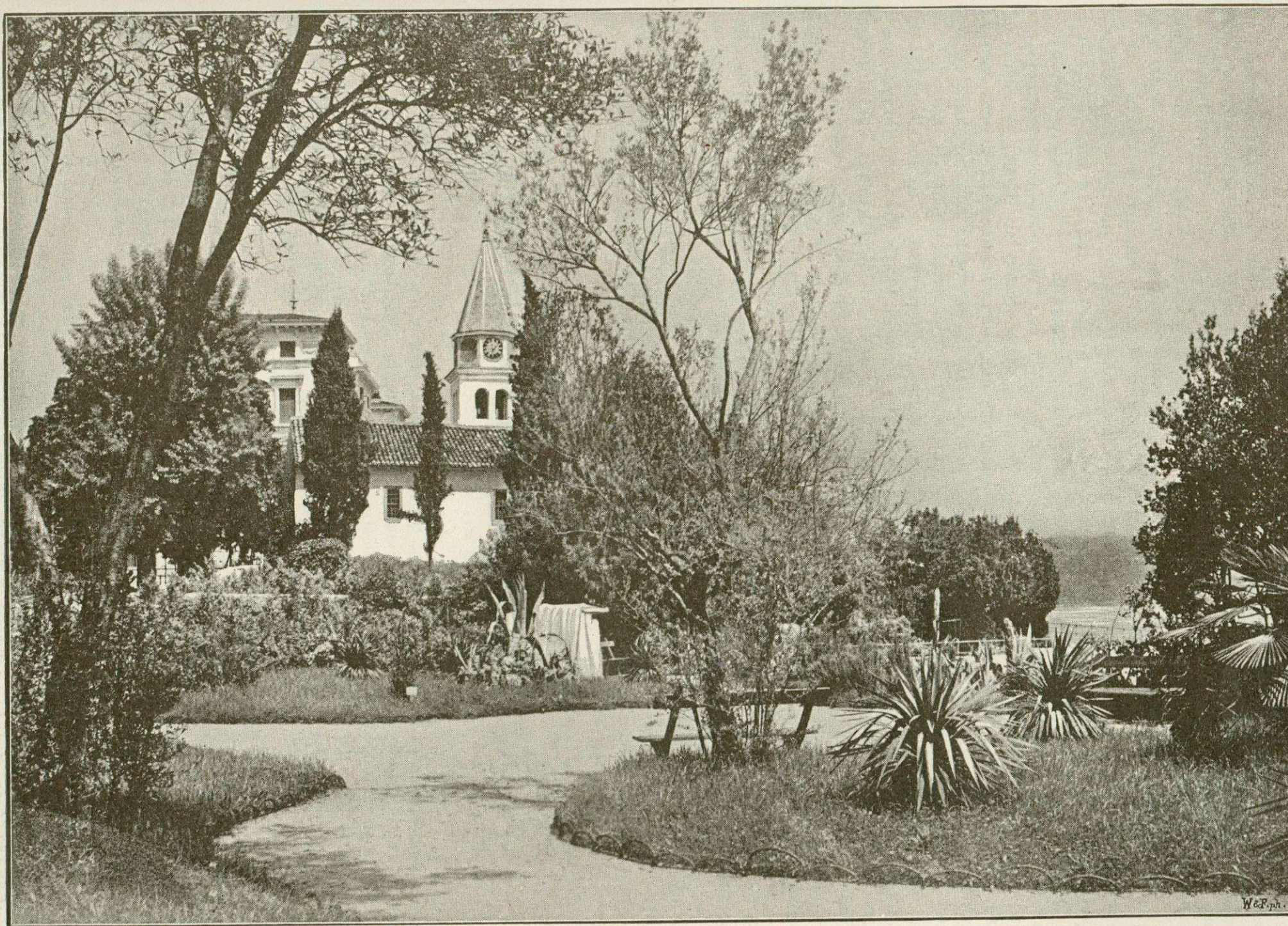
Namen sledečih vrstic je, da pojasnim one priloge, kateri so zloženi iz prvotnih prilogov in iz predloga *po*. Predmet sam na sebi ni mikaven, a je poučen. Jezikovna prereševanja — pravijo — so dolgočasna in nepotrebna; vendar pa vspodbujajo in krepé čut za pravilnost jezika. Ako nikdo ne kaže poti v jezikoslovju, naposled jo vsak krene po svoji stezi, kakor po babilonski zmešnjavi. Zato je po mojem skromnem mnenju treba včasih povedati tudi katero jezikoslovno.

Zasledujoč rečene priloge po našem obsežnem in bogatem Wolfovem slovarju, naletiš v prvi vrsti na take *po*-ju prilepljene priloge, ki se niti po obliki podložka niti po svojem pomenu ne ločijo in ne razlikujejo mnogo od nezloženih, n. pr. *počrn* (II. zvezek Wolf. str. 75), zložen iz *po* + *črn*, v pomenu *črnikast*. Besedo *počrn* je zapisal Gutsman, najbrž na Koroškem kje. Predlog *po* v tej sestavi znači, da se neka lastnost, tukaj lastnost barve, nagiblje na to, kar pravi beseda nezložena (*črn*), a da je še ni dosegla, temveč da jo samó dosega. Zato bi se smelo namestu *počrn* tudi reči *precēj črn* ali *bližu da črn*. Kako kratko je pa to vse rečeno z jedinim prilogom *počrn*! V tem oziru se naš jezik popolnoma vjema s srbskim, kateri tudi poznava sestave s predlogom *po*, n. pr. *pòdobar* t. j. *precej dober* (Vuk.) Urednik Wolfovega slovarja ta pomen tolmači rekoč: „v pomanjševalnem pomenu“ (II. 67) ter pristavlja besedo „poredkoma“, češ, takih zloženk ni mnogo. Poiščimo jih torej! Že smo jo zopet našli: *pohiter* (II. 112 *pohitroma*) t. j. *precēj brz*; — *polahen* (II. 126) t. j. *počasen*; — *poobil* (II. 148 *poobiloma*); — *popoln* (II. 153) perfectus, absolutus, kjer pa se zgornje tolmačenje predloga *po* malo prilega; zató misli urednik slovarjev, da je prilog *popoln* umetno skovan iz besede *popolnoma*. Vendar se pa naj pomisli, da *popoln* znači kaj drugega kakor *poln*, in tako se ta zloženska dá opravičiti. Vsak jezik ima svoje trme. — Sem spada tudi prilog *póstaren* (II. 173) t. j. starikav, *precēj star*, pa še ne prav star. Iz tega priloga se vidi, da prilog *po* pomenja neko nagnjenost proti čemu ali na kaj. Prav čuden je prislov *póstariš* (II. 173) t. j. po stari šegi. Glejte si no! Kranjcem — beseda je na Kranjskem domá — stare noše in šege več ne dišijo! — Dalje imamo *poubožen* (II. 192), kar Caf, ki jo je zapisal, tolmači *siromašen, reven*. Tukaj bi *po* celó značil neko povekšanje lastnosti. Poprej pomanjšanje, sedaj pa povek-

šanje! Recite, ali to ni trma jezikova! — *Povéčji* (II. 193) t. j. nekoliko večji. Na koncu še *požlóben* (II. 204), kar Caf kratko tolmači — „*žloben*“. Torej res jih ni mnogo teh zloženk, jedva devetero.

Franč. Miklošič se je trudil tudi s temi zložbami. V svoji sintaksi na str. 226 izkuša pogoditi prvotni pomen tega *po*-ja. Našel je tri pomena: da ta *po* pomanjšuje („deminuierend“), da stopnjuje („steigernd“) in da prideva („be-deutung ziemlich“) ali da pomnožuje. Pod jedno kapo, kakor se je njemu zdelo, ni móči spraviti vseh treh pomenov. Po mojem skromnem mnenju je prvotni pomen tega *po*-ja, da izrazuje sličnost ali podobnost kake lastnosti. *Počrno* je, kar se nagiblje k črnemu, *povečje*, kar se nahaja bolj v večjem nego v manjšem itd. Tako pravimo: „Naredil se je *po* očetu, *po* materi“, t. j. naredil se je po značaju podoben očetu, materi. Ali — kakor sem že rekel — kako pa naj tolmačimo *popoln*? Tu ni več sličnosti, tu je že enakost. Da ne okolišim na dolgo, naj povem, da imamo v slovenskem — razumej me, ki čitaš — tukaj grecizem ali po grškem duhu prikrojene zloženske. Predlog *po* se povsem sklada v rečenem pomenu z grškim *κατά*, ki v skladanju besed povekšuje ali pokrepčuje pomen neskladane besede, n. pr. *καταβαρής* jako težek — *κατάπλος* čisto poln (*popoln*) — *κατάξιος* jako ali skozi in skozi vreden — *κατάδηλος* jako jasen ali skozi in skozi očiten — *καταδεδω* jako ali skozi in skozi prestrašiti itd.

Predlog *po* v označenih prilogih pomenja, da je dotična lastnost v kakem predmetu ali na čem v *precēj* veliki méri. Kadar pak hoče Slovenec reči, da je katere lastnosti *manj* nego navadno, tedaj rabi predlog („praefix“) *na* — n. pr. *nábel* t. j. nekoliko, pa malo bel; *nakisel* t. j. nekoliko, pa ne zelo kisel; prim. o tem predlogu Wolfov slovar I. 623. Teh prilogov pa je nekoliko večje število kakor onih, ki so s *po*-jem zloženi. Našel sem te-le: *nábel* (I. 624) — *nábled* (I. 625) t. j. nekoliko bled — *neboren* (I. 684) nam. *nabóren* t. j. siromašen ali reven; prim. *nabore* (I. 625), *ne* in *na* se večkrat v slovenskem zamenjujeta; *nabóren* je ta, ki živi v uboštvi; — *náčrn* (I. 628) t. j. nekoliko črn ali črnikast — *nágluh* (I. 637) nekoliko gluh ali oglušel — *nákriv* (I. 646) nekoliko enostranski upognjen ali prikrivljen — *napolnoma* (I. 657) t. j. *precēj poln*, pritegnjen, nategnjen, „straff“ — *nárus* (I. 664) t. j. nekoliko rus ali rudeč

Park in cerkvica sv. Jakopa v Opatiji. (A. Beer.)

— *nasláden* (I. 666) = nekoliko slasten ali sladek — *náslan* (I. 667) = nekoliko slan ali soljen — *nazloben* (I. 681) = nekoliko zloben ali hudoben. Razven teh sem v Megiserju našel *navéra*, Aberglaube, katere besede pa W. sl. nima. Iz teh primérov se vidi, da je razlika med *po*-jem in *na*-jem v priložnih sestavah, a da ni baš velika.

Fr. Miklošič je tudi na te zloženke obračal svojo pozornost. Predlog *na* mu pomenja to, kar nemški „an“ (Syntax str. 213) in mu služi v pokrepčevanje („verstärkung“) imen, ponajveč prilogov. Sestavljenke z *na*-jem primerja s sestavljenkami nemškimi *an* — n. pr. *ankalt* in lat. *sub* —: subfrigidus (str. 214). Po mojem mnenju ta *na* kakor *po* znači nagibanje k čemu, torej nekako sličnost, samo da *na* pomenja ob enem početek nekega namišljenega prevračanja stvari v drugo stanje (lastnost). To se jasno vidi n. pr. iz besede *nakis* (I. 643), katero Zalokar lepo tolmači: „Der Uebergang zur Säure, der Beginn der sauren Gährung;“ odtod *nakisel* in *nakisen* (istotam): „etwas sauer, sauerlich“.

Še tretjo vrsto enakopomembnih prilogov naj omenim onih, ki so s predlogom *pri* zloženi. Teh je malo: *pričrn* (II. 301) = črnkast — *prisládek* (II. 331) = nasladen — *priuren* (II. 341) = hiter. Tu predlog *pri* znači *nekoliko* ali *prav malo*; *pri privzdigniti* (II. 343), nekoliko

ali prav malo vzdigniti. S tem sem navél vse v napisu označene zložene priloge. Na koncu pak še majhen dodatek.

V Wolfovem slovarju nahajaš besed, ki so iz predloga *ma* zloženi, katerega predloga v Miklošičevi „Syntaxi“ ne najdeš. Iztaknil ga je Cafin je o njem v rajnem „Vestniku“ tudi korenito — po svoji navadi — razpravljaj. Našel sem v slovarju sledeče: *macizra* (I. 539) = *ma* + *cizra* (I. 85) t. j. samo na pol *cizra*, fažól — *madravec* (I. 540) = *ma* + *dravec* (I. 168) t. j. samo na pol rezani žrebec — *maklen* (I. 544) = *ma* + *klen* (I. 404 Feldahorn) — *marôga* (I. 552) = *ma* + *rôga* (*rôgati* se II. 433 = *pačiti* se, namuzavati, namrdavati se, t. j. *grde* obraze delati); zato je *maroga* Fleck, Schmutzfleck — *maslak* (I. 553) = *ma* + *slak* (II. 505) t. j. na pol slaku podobna rastlina — *macésen* (I. 539) = *ma* + *sosna* (I. 554, v Prez. pravijo *masósen*). Kaj je ta *ma*? — Nič drugega kakor druga, spačena oblika predloga *na*. Tako spačena je tudi beseda *meresec* (I. 571) = *na* + *rastec*; prim. *rastiti* (II. 375) = *raščiti* (II. 375). Povsodi pomenja torej ta *ma* toliko kakor *na*, in ta zopet neko sličnost ali podobnost razven v besedi *meresec*, kjer *me* = *na* ima drug pomen, čeravno je ista beseda.

Ta spis smatrajte, gospod urednik, za majhen plod mojega čitanja v Wolfovem slovarju, kateri naj obudí še več jezikoznancev.

Zmagovita moč duhá nad telesom.

(Spisal dr. Simon Šubic.)

Toliko že tožimo o težavah v življenju, toliko nas čaka zadolžene in nezadolžene krivice, toliko trpljenja na duši in telesu, toliko bolestit in boleznij, pa le malo pravega mirú in veselja, da je vredno preiskovati sedaj te sedaj one razmere iz tega namena, da najdemo vsaj nekaj potrebnega mirú ter ohranimo kapljico zdravja, ki ga zastonj iščemo v lekarnici.

Mir dušni in zdravje telesno — to je največja sreča tega sveta. Poslušajmo torej, kaj o teh stvaréh mislijo in govoré nekateri modrijani in zdravniki minulih in sedanjih dnij.

Kant: Dušna moč premaga, če je volja trdna, omamljive čute in bolestne napade ter odvrta boleznij, ki bi se utegnile prijeti človeka, posebno tiste boleznij, ki zalezujejo ljudi vsled razdraženih živcev in razburjenih mislij.

Hufeland: Zato sem ti poslal svojo knjigo o umetnosti, ki uči podaljšati življenje človeško.

Moja vera je ta, da „samo duh živi“ ali z drugimi besedami: „samo življenje duha je resnično življenje.“

Kdor hoče sebi ohraniti zdravo življenje, mora skrbeti, da njegov duh vedno vlada telo, ne pa da bi se uklanjal duh muham in nagonom telesnim.

Sokrat: To temeljito resnico so od nekda spoznavali najslavnejši modrijani vseh ljudstev kot podlago prave nravnosti, vsakatero kreposti in čistega bogoverstva. Ta resnica je temelj vsega tega, kar je veličastnega in božjega v prsih človeških. Ta resnica je podlaga prave sreče na zemlji.

Hufeland: Rad pritrujem, da ne more nobena dušna tema ugasiti svetle luči te resnice, vendar jo je treba zopet in zopet klicati ljudem v spomin, zakaj človeku se bolj prikupuje telesno življenje kakor duševno. — Še več: Zmote, da ni pravega razločka med duhom in

telesom, ni manjkalo nikdar, tudi med modrijani in zdravniki ne. Kaj čuda, če so celó modrijani in zdravniki trdili, da duša ni prosta, ker je popolnoma odvisna od telesa, da torej tudi ni kriva svojih pregreh in hudobij? Grozen nauk!

Krafft-Ebing: Nekaj je pa le na teh mislih resničnega, da človek dostikrat ne more za to, kar stori vsled neznane notranje sile. Da je res tako, prepričam vsakatega nevernika, ki marljivo posluša govorico in dejanje ljudij, ki so v sponah hipnotizma.

Kant: To, kar vi, otroci nervoznih in pomehkuženih dnij, imenujete neprostost duše človeške, bodisi pod silo hipnotizma, bodisi pod nagonom zmedene domišljije, tega vsega bi ne bilo, če bi vam in vašim bolnikom, pregrešnikom in zločincem ne manjkalo trdne volje: držati se dobrega in ogibati se hudega.

Sokrat: To sem pa res sam na sebi spoznal, da me v prsih nagovarja neko božanstvo, demon ga imenujem, vi pa vest. In kar je veljalo zame, velja tudi za vas, pozne potomce. Vest je svarila in opominjala mene, in vest svari vas. A vi ste oglušeli za njen glas! Čim bolj sem poslušal svojega demona v prsih, tem bolj vesel sem bil vsega svojega početja. Moj demon in vaša vest pa zahtevata zatajevanje samega sebe. To pa, kar zahteva od vas vest, to je vam zoprno. Potomcem, na duhu premlačnim, je težavno odreči se nasladi svojega mesenega poželenja. Ta nasladnost vas moti, kadar se izgovarjate s sponami telesa.

Kant: Da, premagovati svoje telesno poželenje, svoje strasti ali zatajevati samega sebe, to je tista vodilna zvezda, ki je človek ne sme nikdar izgubiti izpred očíj. Recite, *Krafft-Ebing*ovi spoznavalci in pristaši krivih mislij, češ, da človek ne more za to, kar stori, odgovorite: Kam vodi ta kriva pot človeka? Ali ne nasprotuje ta domišljija božjim zakonom? Ali ne uničuje ta nauk vseh naših dušnih krepostij, katere bi imele cvesti in zoreti?

Krafft-Ebing: Moje pozvedbe na polju dušeslovja pričajo, da živimo v mračni dôbi marsikatero prevare.

Latinski pregovor: „*Mens sana in corpore sano*“ pravi, da zdrave misli rastejo na deblu zdravega telesa. V sedanjosti pak vpliva nervoznost ali razdražba živcev razburjenega občinstva tudi na stariše in sploh na zarod človeški tako, da se na mlademu rodu prikaže marsikatera nepravilnost. A človek je človek, če so ga prav razne težave pokvarile. Čas rodi marsikatero čudne značaje. Pravilnega človeka je groza pred takimi značaji; vendar-le so to ljudje, kakor

mi drugi, obdarjeni z navadnimi človeškimi svojstvi. Nihče nima pred Bogom pravice zaničevati ali celó zametovati takih oseb. Pa tudi sodnik ne sme brez temeljitega preudarka obsoditi izrednih značajev po isti pravici kakor pravilne ljudi.

Hufeland: Kateri zdravnik ne pozna med ljudmi tako žalostnih človeških podob? A dopustiti ne sme, da bi se merilo dejanje pravilno vzgojenega človeka po isti meri kakor dejanje tvojih nepravilnih čudakov.

Kjerkoli se na drevesu človeštva pokaže kak izrastek, ondi bodi sodba milostljiva, če človek ni sam kriv pregrehe. Tedaj ne bomo zagovarjali, temveč obžalovali bomo take prikazni, ki delajo človeštvu sramoto.

Herder: Ni pač malo potomcev naših, ki zagovarjajo nezdravo domišljijo ali celó grdobijo in pregreho, temu nasproti pa tajé tisto vzvišenost duševnega življenja, iz katere so verni ljudje žrtvovali življenje za svoje prepričanje ali pa za svojo vero. Taki sodniki kar ne morejo razumeti tiste gorečnosti, katera je mučenikom svete vere vzela ves strah pred smrtjo; imajo pogumno smrt mučnikov za sad verskega pretiravanja.

Ako je vaš svet v resnici tako zgrešil pravo pot, zakaj pa sodi *Krafft-Ebing* nekdanjo dôbo po sedanjí? S katero pravico sme trditi, da mučenci niso umni in pametni ljudje, ki so vedeli, kaj delajo? Kako sme primerjati mučence z malovrednimi ljudmi sedanjih časov?

Kant: V tistih srečnejših prejšnjih vekih je bil človek zdrav na duši in telesu; poznal ni nobene mehkužnosti, ne omahljivosti, ki morí v novejših časih večino dobrih idej. V tedanjih časih se je čutil srečnejšega umreti za svojo vero, kakor zatajiti svoj značaj in svojega jedinega Boga.

Sedaj pa je človek izgubil tudi večino tiste zmagovite moči svojega duhá, ki jo je treba pri brzdanju telesnih nagonov in strastij.

Herder: Resnično je, kar govoriš. Vedno velja pregovor starih časov, ki primerja človeka jahalcu divjega konja. Kakor divji konj pod ostrimi brzdami, tako se mora tudi strastna žival v človeku pokoriti neomahljivemu vladarstvu umnega duha.

Samo oni človek je prost in srečen, ki divjo žival v sebi podvrže razsvetljeni pameti. Kdor pa ne brzda svoje živali z neutrudljivo roko, tega premaga strastna zver ter ga zanese pod pot umnega in srečnega življenja; zanese ga v sužnost slabih nagonov in divjih strastij. Tak človek postane igrača svojih muh in svojih nikdar nasičenih nagonov včasih do svoje zadnje ure.

Kant: Pa ne samo za dušno zdravje je treba brzdati naravo, ampak tudi za telesno zdravje. Kdor ima oblast nad seboj, ima imeniten pomoček za zdravje ali za ozdravljenje bolehnega telesa.

Hufeland: Po mojih zdravniških izkušnjah je v resnici oblast nad seboj, sešebno pa skrb

za mero in red v življenju, tista zmagovita dušna moč, katera človeka obvaruje marsikatero bolezen. Ta oblast nad seboj mu okrepčava duha in telo, da lažje prenaša boleti in da si zopet pomaga na noge. (Dalje.)

Naš program.

(Spisal dr. Fr. L.)

Vendar jedenkrat! Tako zakliče marsikateri naročnik, zagledavši ta naslov. Vemo namreč, da so mnogi želeli, naj celotno razložimo svoj slovstveni program, ker nekaterih stvari v listu niso prav mogli umeti. Lani smo bili celó javno pozvani, naj povemo svoja leposlovna načela. Četudi smo o svojih načelih in nazorih pisali že marsikdaj in marsikje, pisati hočemo tu zopet in povedati odkrito svoje misli.

Vzrok je zlasti ta: Urednik je odgovoren za list. Občinstvo se ozira najprej vanj, kadar ni s čim zadovoljno. Malokdo pa pomisli, da ni vsak spis v listu povzet iz nazorov urednikovih in da se ne vjema vsak ž njegovim mišljenjem in teženjem. Koliko dobrih stvari je lahko v listu, ne da bi bile v zaslugo uredniku! Pa tudi manj dobre so v njem, a urednik jih ni zakrivil. Urednik ima dolžnost, da spravi razne spise v red, ne sme pa (ali vsaj ne smel bi) sestavkov toliko preminjati, da ni spis več spis pisateljev. V tem se razločuje časopis od knjige. Zaradi tega ni pravično iz spisov, ki so v listu, povzemati, kakšnega mišljenja ali značaja je urednik sam. Res, on lahko spis zavrne, ako mu ni všeč. Toda mnogokrat mu je deloma všeč, deloma ni všeč; v enem oziru je dober, v drugem je morda nedostaten. Kaj naj stori ž njim? Urednik, ki bi hotel zavreči vse, kar mu ni do cela všeč ali ima kak nedostatek, ne bi izdajal nobenega lista.

Pisatelji, ki pišejo za list, niso urednikovi hlapci, ampak njemu jednaki sotrudniki, katere mora ceniti, katerih misli in nazore mora tehtati in spoštovati. Tudi umni naročniki pričakujejo, da dobodo blaga iz raznih virov, zbranega v mično celoto, ne pa samo jednega pisatelja (urednika) proizvode.

Ker torej listova vsebina ni urednikova last, mora on po svoje — kakor drugi pisatelji — razkladati in dokazovati svoje nazore, ako hoče koga zanje pridobiti. Pa tudi zavarovati se mora, da ga ne zgrabi vsakdo zaradi vsakatero malenkosti, ki je v listu. Tako lahko reče: To je moje, to primite; ono ni moje, torej mi tistega ne očitajte!

Kako bi torej ne bilo prav, jedenkrat prav določno pokazati svoj slovstveni program in načela pri urejanju lista?

Prva točka v tem programu, v programu slovenskega urednika in lastnika leposlovnega lista, je ta: Trpi!

Koliko je urednik tega lista pretrpel za svojo stvar, koliko muk mu je naložilo delo, katerega se je lotil z mladeniškim navdušenjem pred osmimi leti, tega ne more nihče premeriti. Koliko očitania, koliko podtikanja, koliko smesjenja! Majhno je bilo število onih, ki so spoznali njegov namen: Družiti moči za slovstveno delovanje na pravi krščanski podlagi. A bilo je to število zadostno, da je list obstal. In odtlej do danes je leto za letom prišlo novo trpljenje. Tu so nam begali naročnike, tam sotrudnike, drugodi list ovajali, zopet drugodi so nam omahovali prijatelji. In kaj smo storili? Vest nam je priča, da smo se vsakega dela lotili z dobrim namenom in z željo, da bi Slovincem koristili.

Četudi se nam v bodočnosti ne obeta nič boljšega, ne strašimo se truda in ne izgubljam poguma. Plačila ne iščemo, priznanje nam ne koristi nič, izgubiti pa tudi nimamo ničesar.

A zakaj neki hočemo vstrajati v delu, zakaj ne zateremo rajši lista, da bi vsaj na tem polju imeli jedno samo glasilo? Zato, ker je naše glasilo potrebno, potrebno glasilo, ki poudarja tudi versko stališče in s tega stališča presoja slovstvo. Dokler ne ustanové drugi boljšega lista, potreben je naš. Nam ni za ime, ampak za stvar. Ako si upa kdo bolje urejati naš list, ako si upa doseči ž njim več uspeha, radi ga mu tudi prepustimo, brez plačila, in mu še damo kaj na vrh, če bomo imeli.

Ni bilo nobenega omikanega naroda doslej, ki bi ne bil obdeloval tudi lepega slovstva; narod slovenski ne more biti izjema.

A stati mora na pravi podlagi. Leposlovje ni samemu sebi namen, ampak je del narodovega življenja in delovanja. Kakor ima narod sam vzvišene namene, tako jih ima tudi slovstvo.

A sedaj načelo, katero imamo pred očmi pri urejanju svojega leposlovnega lista? To načelo je: Resnica in nравnost v lepi obliki. To je druga točka našega programa.

Resnica je postala mnogim nadležna. Oni poznajo samo svoje potrebe in zabave: čemu bi bilo še kaj drugega? Tudi naš narod leze v to nemarnost gledé na resnico. Tu je treba močno zaklicati: Resnica naprej! Sedaj ni časa za gole izmišljotine; ne pitajmo naroda s slovstvom o deveti deželi, ampak s slovstvom resničnim in temeljitim! S slovstvom vzgajajmo resnicoljube, sovražnike lažij, pa tudi sovražnike nравne slabosti.

Jedne vrste resnica nam je pred vsem na srcu. Ta je verska resnica. Najvišje resnice našega uma ne segajo tako daleč kakor verske resnice. Te povzdigujejo človeka neizrekljivo visoko. Bog sam je razkril svoje bistvo in veličastvo, njegov žarek je šinil na zemljo, pa jo razsvetlil bolj kakor svetlo poldansko solnce. Da, najvišje resnice je Bog razodel človeškemu rodu ter mu jih tudi izročil, naj jih hrani in goji. Te so verske resnice, kakor jih brez zmote varuje katoliška cerkev. Zakaj so nam te resnice toliko drage? Zato, ker so najvišje, najvažnejše, ker človeku dadó vse, ako se jih oklene.

Ne bi bil narodnjak, ampak izrodek, ne bi bil pisalec, ampak varalec, ako ne bi narodu svojemu pred vsem želel tega, kar je največ vredno: čiste verske resnice.

Ni samo beseda, ampak prava istina, da pojem v našem narodu živa luč verskega spoznanja. Naša dōba hodi po poti brezverstva, naša dōba zatira versko mišljenje, in Slovenci cepajo sami ob sebi v ta močni tok.

In vendar je katoliška vera resnična, naj ji nasprotuje legija učenjakov ali govornikov in naj jo prezira najmočnejša svetna vlada. Ta resnica trpi, a ob enem zmaguje in bo zmagovala.

Velik del našega naroda je sicer še otroško udan svoji veri, katere se je naučil od svoje matere: a kaj, ko je v tem oziru tudi ta semtertje hladen, mrzel in brezbrizen!

Kako mnogi ne vedó, kaj je prav za prav vera! Imajo jo kot nadležno mōro, ki tlači s črnimi krili duha in telo, ne vedó pa, da je vera božja moč, neizrekljiva sreča, neizcrpno veselje. Ne vedó, da bistvo vere ni v zunanji pobožnosti in v raznih opravilih (četudi so potrebna in hvalevredna), ampak je nebeška luč, prižgana od Boga samega v onih srcih, ki ljubijo resnico in so pokorna Bogu.

Resnica pa, katera koli si bodi, ni sama na sebi moč; njena moč in svetloba se kaže v življenju. Življenje človeštva je neizmeren tok,

ki se vali naprej in naprej. To je odprta knjiga, iz katere se najbolj učimo resnice; tukaj se pojasnjuje vse, kar je pravo ali napačno, dokazuje, kar je resnično, in zavrača, kar je lažno.

In prav življenje, to čudovito gibanje človeškega rodú po vseh raznovrstnih potih, ovinkih, prepadih —, življenje kot zrcalo resnice, naj bi kazal naš list istinito in umevno in lepo, to je bila vedno želja našega uredništva. Lepo, čisto zrcalo življenja bodi lepo slovstvo, to načelo nas je vedno vodilo. Lepo slovstvo je od Stvarnika samega. Od njega, ki je ustvaril človeštvo in življenje, izvira slovstvo, od njega ima svoje pravice in postave.

Čemu bi se vendar bali resnice, katero nam kaže življenje? Resnica nas ne more varati, resnica, sama, čista, nam ne more škoditi, ako imamo le duha in srce zanjo. Seveda, če je duh okužen in srce izprieno, pokazíta se v njem resnica in lepota.

Kako veličastne, naravi primerne, preproste se kažejo gledé na naše življenje verske resnice! Nauk o učlovečenju druge božje osebe obsega vso filozofijo in zgodovino človeško, pa je bogat zaklad, iz katerega zajema naše srce hrane za najlepšo ljubezen, ljubezen božjo.

Tako umevamo načelo resnice, tako želimo, da bi narodu v istinitih povestih in drugih pesniških proizvodih pokazali, kaj je resnica, kaj je vera, kaj je lepota: vse to v najboljši obliki. Da bi le mogli tako ravnati! Da bi nas le umevali!

Iz življenja, iz izkušnje poznamo nesrečo, praznoto, nevarnost, ki je v neveri. Iz življenja, iz izkušnje poznamo srečo, nezmagljivo moč in trdnost, ki je v veri. In prav zato bi rojakom svojim radi pomagali do tiste zadovoljnosti, do tistega mirú, do tiste duševne moči, ki je sad trdne vere, sad resničnega spoznanja.

Tudi nравnost nam mora biti trdno načelo v lepem slovstvu. Kar ni nравno, ni lepo. In kaj je nравno? Kar se ravna po vesti, kar se godi po božji postavi, zapisani v naših srcih. Tudi leposlovni list mora gojiti nравnost in odbijati nenравnost. Učí — četudi ne pové tega — kaj je dobro, kaj je slabo. Dobro opisuje takó, da se prikupi in omili, a slabo takó, da se pristudi. Prav s tem, da opisuje življenje resnično, kaže tudi resnično in krepko, kaj je nравno dobro, kaj je pa slabo.

Vedno smo poudarjali ta nauk in se s treznim premišljevanjem dosledno po njem ravnali. Oho! — ne vselej, poreče nam morda kdo.

Mnogo bridke graje je namreč naš urednik že slišal zaradi spisov, v katerih je več ali manj predmet predzakonska ljubezen. Nikakor ni bila ta graja zlobna, vendar je urednika bolela. S pisatelji vred se je na jedni strani vestno trudil,

da je podajal čitateljem dostojne stvari, a na drugi strani je izprevidel, da življenja v tem oziru ne more premeniti, pa tudi ne opisovati drugačnega, kakor je. Dobro čutimo težavo, da se objavljajo take povesti v listu izdajatelja-duhovnika. Ljudje so sila preprosti; takoj mislijo, da duhovnik priporoča vse, kar stoji zapisanega na stranéh njegovega lista. Radi pripoznavamo, da jedina ta stvar bi nas utegnila kdaj nagniti, da denemo list iz rok. Zakaj pohujšljivec urednik ne samo neče biti, tudi ime mu zveni po ušesih ali se mu vidi na papirju kakor smrtna kosa. Seveda v resnici je stvar vsa drugačna, kakor jo nekateri umevajo. Duhovnik pozna življenje globlje in resničnejše kakor marsikdo. Prav zato, ker je njegov poklic tak, da mirno, objektivno, nesebično opazuje ljudi, ter ob tem skrbi za duše, spoznava pač ljudi čisteje kakor vsak drug opazovalec. Da, duhovnik zna pisati in more pisati po resnici. Toda mi Slovenci smo v mnogih ozirih skoro otroški, tako tudi v tem. V drugih narodih so mnogi duhovniki izvrstni umetniki, pesniki, romanopisci, in katoliška inteligencija jim je hvaležna. Tako pa ni pri Slovencih. No, to zavest imamo: Reci kdo, kar hoče o naših spisih, v istini niso mogli biti nobeni nedolžni duši v spotiko: krepost hvalimo, greh grajamo, a s sveta ga spraviti ne moremo, torej tudi ne prezirati v spisih.

Saj vedó razsodni čitatelji, da ne zaničujemo devištva, ako hvalimo zakonski stan; ne zaničujemo drugih stanov, ako semtertje poslavimo duhovski poklic. Urednik ljubi vse jednako, ker jih je Bog ustvaril in so vsi potrebni za tukajšnje življenje. Človek, ki je s svojim stanom zadovoljen, privošči srečo vsakemu človeku in vsakega ljubi, zato tudi vsakemu priznava, kar zahteva pravica. — Dovolj o nramnosti!

A kaj v narodnem oziru? Ali smo brezbrizni? Da bi pač vedeli rojaki, kako nam je na srcu prava sreča, neprestani napredek vsega Slovenstva! Drugačnega rodoljubja pa ne moremo izkazovati, kakor z delovanjem.

Trdno upanje nam živi v srcu, da pride našemu narodu še lepa in slavna bodočnost. Četudi je majhen, pa ima duha! In v majhnem telesu biva mnogokrat — kakor pravimo — velika duša.

Toda to bodočnost si moramo šele priboriti. Vladar narodov je ne bo metal za nami. Narod mora doseči bodočnost s svojimi močmi, priboriti si jo mora sam iz sebe. Ne moremo in nečemo se povečevati s tem, da bi tlačili druge

narodnosti ali da bi drugim jemali ljudi in tako množili sebe: rasti moramo sami duševno in telesno. Zlasti duševno polje je kakor velika dežela, katero si lahko pridobimo s pridnostjo in vstrajnostjo. In duševna velikost, — ta je prava velikost.

Naš list poudarja to stran neprestano; kliče in kliče Slovence na delo in jim hoče netiti navdušenost za duševni napredek. Ne tavamo v temi, torej ne vodimo kot slepci. Pa tudi vsakdo nas lahko umeva, ako le hoče. Prav letos bomo pisali o tem še marsikaj. Kdo more reči, da ne umevamo domoljubja, ali da ne delujemo za narod? — Tretja točka.

Ali nam sme kdo zameriti tudi zaradi širšega — tako imenovanega — patriotizma do skupne naše Avstrije? Dajte cesarju, kar je cesarjevega: to mora biti vodilo tudi našemu listu, ako hoče po načelih pravice in resnice vzgajati narod za boljšo bodočnost.

Posebno nam je na srcu, da bi se naša mladina oprijela raznih ved. Ne samo, da se ne bojimo vede, ampak tudi ljubimo jo kot največji zaklad človeškega duha. Prostodušno ji gledamo v obraz, veselimo se vsakega napredka na njenem polju in pozdravljamo vsak korak Slovencev v vednostnem prizadevanju.

Umetnost je bistven del narodovega duševnega življenja in napredovanja. Umetnost nam kaže idejo lepote prav tako, kakor veda idejo resnice. Naš narod ima veliko umetniško nadarjenost. Treba je prirodne darove samo gojiti in jih pospeševati, da si tudi v tem delu pridobimo slave. — Četrta točka.

Na jedno stran smo res nekako ozirljivi, previdni, bolj mehki in mili: to je v osebnih stvaréh. Oseba prijateljeva in neprijateljeva — vsaka nam naklada dolžnost, z vsako treba ravnati modro. Prav zato, ker smo v osebnih stvaréh mili in previdni, očitali so nam nekateri neodločnost in mlačnost. Toda drugače ne moremo ravnati ne po svojem značaju, ne po svojih nazorih. — Naša peta točka.

Ta je naš program, načrtan kratko v glavnih potezah. Tako želimo list izdajati. Dragi naročniki naj pomislijo, da niti največji možje ne morejo dosežati vseh svojih namer, niti najmočnejši vsem usiliti svoje volje. Ljudje smo slobodni, pa tudi slabi. Zato se pa radi ravnamo po vodilu sv. Avgušlina: In necessariis unitas, in dubiis libertas, in omnibus caritas. V potrebnih stvaréh bodimo jedini, v dvomnih prosti, v vseh pa naj nas vodi ljubezen!

Književnost.

Slovenska književnost.

Knjige družbe sv. Mohorja za 1. 1895.

Koledar družbe sv. Mohorja za prestopno 1. 1896. 4°. Str. 128 + 64. — Letošnji koledar je obče podoben svojim prednikom, v poučnem in zabavnem delu pa nam ugaja prav posebno. Opis papeževega rojstvenega doma (sp. dr. M. Opeka), Trsata in Loreta (sp. M. Širca), življenjepis nadvojvod Albrehta in Viljema, velikonočnega potresa (sp. Iv. Vrhovec), Razgled po katoliških misijonih (kan. dr. Ivan Križanič) — vsi ti sestavki so koledarju jako primerni in koristni. Pametno je izbrana povest: „Kdor ne uboga, ga tepe nadloga.“ Da, tako treba učiti ljudstvo! Jednako poučna in dobra je povest Ivana Štruklja: „Malo potrpite.“ Manj godna je Kersnikova „Rejenčeva osveta“, ker je konec nekam prisiljen. Zlati so nauki Fr. Perparja: „Zakaj kmečko gospodarstvo propada?“ Zastran koledarja nimamo druge želje, kakor da bi bil vsaj tak tudi prihodnji. Sv.

Zgodbe sv. pisma. 2. snopič. Te knjige ne kritikujemo iz znanega razloga. Zanimala nas je sodba nekega tukajšnjega lista, ki pravi, da smo v lanskem snopiču napravili vedi mnogo koncesij. To nam priča, da ocenjevalec knjige ali ni bral, ali ni umel. Pisatelj „Zgodb“ ne dela vedi nobenih koncesij, ker naša sv. vera koncesij ne pozna. Kjer je nauk prost, tam tudi ni koncesij. Isti ocenjevalec pravi, da je izgovarjanje Jakopove prevare nemoralno. Ali ga pisatelj (sam!) zagovarja? Le to smo izprevideli iz one ocene, da smo bralcem neke vrste pisali zastonj. Kdor neče umeti, pa ne ume.

Dr. Fr. L.

Sveti Jožef, rednik Jezusa Kristusa, Sinu Božjega, ženin prečiste Device Marije in varih svete katoliške cerkve. Spisal dr. Jožef Pajek. — Če tudi se naslov in razdelitev v knjigi ne vjemata, vendar je tvarina v tem molitveniku pregledna. Za predgovorom pisateljevim in okrožnico sv. očeta Leona XIII. je na vrsti I. del o življenju in časti sv. Jožefa; II. del našteva pobožnosti v čast sv. Jožefu; v III. primeroma zelo obširnem delu so razne molitve s posebnim ozirom na vsakdanje potrebe in češčenje sv. Jožefa. V dodatku pa je nekaj malega o češčenju presv. Srca Jezusovega in o odpustkih s primernimi molitvami vred. Svetopisemski reki niso vzeti iz Wolfove izdaje, kar

utegne duhovnika motiti. Neumestna je dvakratna različnost očitne izpovedi pa odveze na str. 234 in 314. V tem molitveniku se „Salve regina“ nahaja na treh mestih (str. 202, 287, 330) vsakikrat drugače poslovenjena. V molitvi pred izpraševanjem vesti ni razviden pravi red za izpraševanje vesti. — Splošno se čita knjiga jako lahko, ker nima predolgih stavkov, le tu pa tam pridevnik in svojivni zaimek tiščita preveč za samostavnikom. Ptujca imena naj bi se v taki knjigi navajala v naši izreki.

Mesečna pobožnost v čast sv. Jožefu je lepa, praktična, a skoraj prekratka. Sicer pa nam je ta molitvenik za 25 letnico, odkar je bil sv. Jožef po papežu Piju IX. proglašen za variha sv. kat. cerkve, došel kakor nalašč. Vse pobožnosti v molitveniku so jako vspodbudne, pristrčne, in iz cele knjige veje tisti živi verski duh, ki se je razlil v dejanjsko ljubezen do sv. Družine in posebej do sv. Jožefa s tem, da se je velečislani gospod pisatelj hvaležnega srca za povrnjeno zdravje lotil tega dela. Menda govorim v imenu ogromne večine Mohorjanov, ako tu izrekam javno željo, naj bi nekdanja namera gospoda pisatelja o slovenski izdaji „čudežev Marijinih po sv. Ligvoriju“ bila samo odložena, ne pa do cela opuščena. Val. Bernik.

Pod lipo! Knjiga za mladino s podobami. Spisal Jožef Stritar. Str. 190. Knjižica ima dva dela. 1. (Pesmi) v vezani, 2. v nevezani besedi z naslovom „Griški gospod“, katera sta po vrednosti različna. Pesmice so preproste, nekam domače in res prijetne, zato jih radi hvalimo. A „Griški gospod“ zná sicer govoriti gladko, za mladino pa govori predolgočasno. Ta je bila vseskozi moja misel, ko sem knjigo s trdnim namenom čital in čital; isto mi je rekel razven jednega znanca vsak bralec, ki sem ga vprašal o knjigi. Jeden mi je dostavil, da je dal knjigo mladeničem, a „Griškega gospoda“ ni hotel nobeden čitati. Radi priznavamo, da ima „Griški gospod“ marsikatero vrlino, da je deloma opisan duhovito, a druga stvar je, ali bo ustrezal svojemu namenu. O tem bi želeli poročil od prijateljev lista, ker nikakor se nečemo prenačiti. Toda nekaj nas veseli: Stritar, ki je nekda pisal in peval marsikaj, kar se ne strinja s krščanskim mišljenjem, je sedaj sotrudnik pri družbi in bratovščini sv. Mohorja in je s tem javno podpisal s svojim imenom odločno katoliška načela.

Dr. Fr. L.

Razne stvari.

Naše slike.

Ozrimo se tudi v 1. številko! *Božični podprtniki* nam predočujejo slovensko božično šego. Na sveti večer namreč, na večer pred novim letom in pred

sv. Tremi Kralji devajo na mizo kake tri hlebe kruha in jih zagrnejo z belim prtom. Ti kruhi ostanejo na mizi po noči; drugi dan dopoldne jih zopet spravijo. Ime izvira od tod, da je kruh pod

prtom. Ni težko uganiti, kaj pomenja ta navada. Izveličar je bil rojen v Betlehemu, kar je po naše: hiša kruha. Torej nas spominjajo podprtniki Betlehema in tako tudi Izveličarja samega. — Reči treba, da je ta navada prav lepa in v verskem duhu. Ker izhaja od Izveličarja ves blagoslov na svetu, zato postavljajo okrog mize podprtnikov tudi posode z žitom. Na dan sv. Treh Kraljev razrežejo podprtnike in dadó kose ne samo ljudem, ampak tudi živini v znamenje, da se je Odrešenik rodil v hlevu. — *Pogled na Opatijo* (str. 8). Tu je nekak poskus tiskanja v več barvah. Ta spretnost je šele v povojih. Delo napravlja mnogo težav; zaradi tega ni čudno, da naša podoba ni vsestransko popolna. Ako bomo imeli za čim, napravimo letos kaki dve lepi barvani pokrajinski sliki. A stvar je draga, jako draga. — *Sv. Trije Kralji*. To sliko je slikal Nikolaj Poussin, znamenit francoski slikar (1594—1664). On slika veličastno, lepo, po najboljših vzorih. Žal, da ni izkušal povsem posnemati prirode, marveč mu je bila ljubša tedanja vnianja umetna krasota zlasti v poslopih (arhitekturi). — Mimogredé omenjamo tukaj, kako velike težave so pri izbiranju in prirejanju slik. Večinoma se držimo načela, naj bodo glavne naše slike od najboljših mojstrov. Toda kako jih moremo podajati Slovincem, ker je malokatera taka, da ne žali očesa? In tudi, če mi s preprostim očesom pazimo, ali ne tiči kje kak pezdír, ter ne najdemo nič hudega — kmalu naznani kak bistrogled prijatelj, da se je vender-le skril spaček v zadnji kot. No, v takih slučajih — prosimo — naj vzemó naši naročniki v roko svinčnik ali pero, ter naj popravijo, kar je zakrivil preprosto misleči urednik. Zares se nam je primerilo že mnogokrat, da smo si mislili kako stvar v listu čisto nedolžno in dobro, a kmalu je kdo iztaknil zlomka. — Slika na str. 32. utegne marsikoga poučiti, kako bi se dale napraviti razne šolske igre. — Slike na str. 33. (*Dršalci na ledu*) nam ni treba razkladati. Samo na opazovalca-filistra opozarjamo, ki modro stoji na desni strani. — Zares pomenljiva je slika *Banka propadla*. Slikal jo je prof. Makovskij, rektor slikarske šole moskovske, ki spada med najboljše genriste ruske. Prizor je ta-le: po mestu se je raznesla novica, da je propadla (falirala) banka, v kateri imajo stotine oseb naloženo imetje. Prihajajo vprašati, je-li res, in zvedó, da je res. Grozen učinek! Gospa (na skrajni levi) je padla v omotico, drugi gledajo potrti v tla, jedna žena se ozira vprašaje v soproga, druga je hudo razdražena in se jezi proti stražniku, ki stoji hladnokrvno, češ, kaj to meni mar! Ni težko spoznati, kaj razodeva ta, kaj oni obraz. — *Vodnik*. Kdo ni videl v Ljubljani izvirnika naši sliki! Vendar jo podajemo tukaj, ker mislimo, da naša slika prav lepo kaže marsikaj, kar se ne

opaža tako lahko na spominiku samem. Bodi ta slika naš spomin Vodnikovega rojstva dné 3. svečana (1758) in smrtne dneva 8. prosinca (1819). — Danes tudi podajemo (na str. 54. in 55.) dve ljubeznivi sliki, posneti po dveh sohah, ki sta si čudovito vspreddni, četudi od dveh različnih umetnikov. Razstavljeni sta bili sohi lani v 56. umetniški razstavi v praškem Rudolfinu. Prvi kip je izdelal Ant. Procházka, drugi pa Franč. Hergesel. Oba sta nekaka umetniška dvojica, ki deluje v lepem soglasju.

Vremenske stvari.

Če ni Eiffelov 300m visoki stolp za drugo rabo, za vremensko opazovanje je jako dober, ker na njegovem vrhu ni nekaterih škodljivih vplivov zemske bližnje površine. Pritisek soparov n. pr. kaže na tleh čez dan dvakrat najvišjo (ob 9. uri dopoldne in 8. uri zvečer) in dvakrat najnižjo (ob 4. uri popoldne in ob 4. uri zjutraj) najnižjo stopinjo, na stolpu pa samo jedenkrat najvišjo (ob 9. uri dop.) in jedenkrat najnižjo (ob 5. uri pop.). To izvira od gibanja zraka, ker se namreč okoli 9. ure dop. začne zrak gibati kvišku in tako izgubi sopare, ki se po noči nabirajo blizu tal.

Hellmann misli, da se narejajo snežinke naravnost iz sopara, toča pa je — kakor uči Heschus — iz vodenih kapljic. One kapljice, ki se strdé v točna zrna, so ohlajene pod 0°, in zato imajo večkrat čudne oblike in so tudi votle.

O toči smo slišali lani mnogo razlag. Večina razlagalcev uči, da se zmešata gorki in mrzli zrak. Od kodi pa prihaja neki toliko mraza, da shladi veliko zračno in soparno plast? Maraugini misli, da se shladi zrak zaradi naglega gibanja, ker v tem gibanju se premeni vlaga v sopar, in ta prememba odzame zraku mnogo gorkote. Ko zadene ta mrzli zrak skupaj z gorkim, ki ima v sebi vodene kapljice, premené se kapljice v točna zrna.

Ali se dá vreme dolgo naprej določiti? Zvedenci trdé, da po današnjih izkušnjah se dá trdno določiti vreme samo za kakih 24 ur naprej. Razne napovedbe iz lune itd. niso zanesljive.

Andreas Freiherr von Čehovin, k. k. Artillerie-Hauptmann. *Ein österreichischer Held. Biographische Skizze von Joh. Leban, Oberlehrer in Vigaun ob Zirknitz bei Rakek in Krain. Preis 1 K (per Post 10 h mehr). 1895. Im Selbstverlage des Verfassers. St. Cyrillus Buchdruckerei in Marburg. 8°. Str. 60.* — To knjižico, ki opisuje znanega Čehovina v nemškem jeziku, toplo priporočamo onim, ki radi nemško čitajo. Slišimo, da jo s priznavanjem sprejemajo tudi naši nemški sodržavljanje.

Bodočnost slovenskega naroda.

(Dalje.)

Ne trdim, da je vsak narod izginil ali propadel, ki si ni prizadeval za kak namen na poseben način. Že narava sama vodi kakor človeka tako tudi cele narode, do nekega smotra. Narodi nastajajo, rastejo, cvetó, zore, pa zopet propadajo. Takó je v njih neko življenje, ki je prav podobno življenju posameznega človeka. S tem dosega svoj namen že nehoté in nevedé. Brez namena ni nobeno delo, pa tudi nobeno življenje. Tudi najpreprostejšega človeka življenje ima neki namen.

Vsakdo pa vidi, da doseže svoj namen vse drugače oni, ki ga pozna ali se ga dobro zaveda, kakor oni, ki živi „tje v en dan“. Kdor pozna svoj namen, on se po njem ravna, to se pravi, on opravlja taka dela, ki vodijo do namena, on opušča vse tisto, kar bi ga odvrčalo od namena ali ga vsaj zaviralo, pa tudi dela le tako, kakor je za namen najprikladneje. Napoleon bi ne bil nikdar spravljal pol Evrope pod svojo oblast, ako bi ne bil imel tega namena. Aleksander Véliki bi ne bil nikdar premagal Perzije, ko bi ne bil tega namerjal. Še celó v navadnem življenju je većinoma (ne vselej) res, da mora kdo hoteti kaj postati, ako kaj res postane. Većinoma se je moral za kako službo potruditi tisti, ki jo je dobil. Po časti je moral kolikor toliko hrepeneti oni, ki jo je dosegel. Marsikdaj spleza kdo hitro do častne stopinje. Ljudje se mu čudijo; pametnejši pa vedó, da se je dotičnik dokaj trudil za tisto mesto. Ni vselej tako, a največkrat je, zlasti v dôbah, v katerih preveč vladajo človeške slabosti. Ali menite, da bi Julij Cezar ne bil podvrget toliko Azije rimski vladi, kolikor je je Aleksander svoji, ko bi bil hotel? Ali mislite, da ne bi bil nihče izmed Napoleonovih vrstnikov mogel storiti takih dejanj in pridobiti toliko zmag, kakor jih je on, ko bi bil hotel? Za jednake uspehe ni bilo premalo zmožnosti, ampak premalo volje.

Dovolj pojasnjevanja! Hotel sem povedati in dokazati, da narodi (kakor tudi posamezni ljudje) dosega svoj namen tako ali tako, bodisi, da hočejo, ali da se nič ne trudijo; vendar ga doseže mnogo bolje, mnogo gotoveje in preje oni, ki pozna svoj namen in si zanj prizadeva, kakor oni, ki ga ne pozna in se zanj nič ne trudi.

Ako sedaj to obračamo na svoj slovenski narod, kaj razvidimo? Tudi on ima neki namen. Gotovo kdaj tudi doseže svoj namen. In ko bi ta namen bil, da se z našim malim številom obogaté naši mogočni sosede, — tudi to bi bil namen, četudi tužen. Drugače pa bomo dosegali svoj namen, ako ga imamo neprestano pred očmi, kakor če nikdar na to ne mislimo. Ladja, ki plove brez krmila sem in tje po morju, pride tudi nekam, a le tje, kamor jo zanesó valovi in potisnejo vetrovi. Ako jo pa vodi iz-

kušen krmar do znanega smotra, do določenega mesta, tedaj tudi pride tje, ako ni posebne nesreče.

Potemtakem treba, da narod slovenski 1. spozna svoj namen, 2. da se za ta namen tudi trudi dosledno in stanovitno.

Ali je treba ta namen šele preiskovati? Ali ni dovolj, da samo rečemo, n. pr. na kakšnem vseslovenskem shodu: „Naš namen bodi ta in ta? Nekaj bi sicer bilo tudi to, in nekaj bi tudi na tak način dosegli. Treba bi nam bilo le truditi se za tisti določeni in izbrani namen. Seveda, ali bi nas tak uspeh osrečil, to je druga stvar. Kralj Kserkses n. pr. je imel trdni namen, da ukroti in svoji vladi podvrže Grke. V ta namen je zbral velikansko vojsko in šel ž njo na Grško. Nekaj je res dosegel, namreč — sramoto. Zakaj? Zato, ker vladanje nad Grki — je bilo sicer namen Kserkssov, a ta stvar se nikakor ni prilegala močem in zmožnostim perzijskega naroda. Zatorej ne smemo nepremišljeno ali celó slepo okleniti se kakega namena, marveč spoznati moramo, ali je res nam — kakor bi dejali — prirojen, t. j.: ali imamo zanj največ zmožnosti, največ moči, največ prilike; ali je najverjetnejše, da prav ta namen dosežemo; ali je v tem najmanj zaprék in ovir; ali je gotovo, da prav do tega namena gredé ne bomo omahovali in naposled omagali; ali se nam ne bo tukaj godilo, kakor evangelijskemu gospodarju, kateri je začel zidati in ni mogel dozdati, da so se mu pozneje posmehovali, češ, ta človek je začel zidati, pa ni mogel dokončati. Pač treba vsestransko premisliti, predno si določimo kak namen, katerega se hočemo vedoma in dosledno oklepati, do katerega hočemo stalno težiti.

Tudi mi moramo svoj najboljši in pravi namen preiskovati; ko smo ga našli, treba zanj poiskati potrebnih pomočkov, naposled pa napeti vse moči, da ga dosežemo.

Da se pa tem bolj prepričamo, kako potrebno je nam Slovincem, da imamo pred očmi določen in jasen namen, pomislimo, kako nas je malo število. Ako hodi vsak po svoji poti, ako se vsakateri trudi za kaj drugega, kam pridemo, kaj dosežemo? Ako ima poveljnik majhno vojsko in še tisto razdeli in razpošlje na več strani v mnogih oddelkih: ali zmore sovražnika? Pamenten poveljnik ima vso vojsko tako urejeno in razstavljeno, da more vsak hip z vso silo planiti na sovražnika. Da, naše majhno število nam pravi, naj nikar ne cepimo močij, naj nikar ne poskušamo takih stvari, ki so prevelike za naše zmožnosti, ampak naj se lotimo in držimo takega dela, s katerim gotovo kaj dosežemo. In če si umno izberemo primeren namen, ako se ga oklenemo vsi, pa se ga tudi kar najtrdnije držimo, ne more nam izpodleteti tako

delo. Tudi v malem številu je lahko velika moč. Splah pa tudi slovenski narod ne more nikdar iskati slave, da bi bil svétoven narod, dovolj je, da je zares nekaj v tem in s tem, kar je.

Sedaj menda nihče ne dvomi, da je koristno in celo potrebno premišljevati o onem namenu našega naroda, ki nam ga je določila priroda, ali — da resničneje rečem, — volja stvarnikova.

Za posameznega človeka utegne biti celó sramotno, ako se trudi za kakšno čast ali službo; seveda za takega, ki je ni vreden, ali tedaj, kadar je dovolj drugih ljudi sposobnejših za isto službo. Tako je lahko tudi za narode marsikak namen sramoten. N. pr. ako napade močnejše kraljestvo slabjšega sosedu in ga potlači; ako mu jemlje njegovo prostost, blago — duševno in telesno, srečo itd.; ali ako mu je mari samó gmotni, nikakor pa ne duševni napredek: tak namen ni dober, ni časten. Tudi za narode in kraljestva velja pravica, poštenost, čast — kakor za posameznega človeka.

Takih namenov torej ni treba preiskovati, ki bi nam nakopali nečast in zasluženó zaničevanje pred narodi, ampak le tak smoter nas sme mikati, ki je zares pošten in dober pred Bogom in ljudmi.

Ako vprašamo o tem namenu našo vero, odgovarja nam najprej določno, da je narodu namen — izveličanje. Če je namreč posameznemu človeku namen, da se izveliča, gotovo je tudi mnogim ljudem skupaj, torej tudi narodom. Izveliča se človek s tem, da umrje v milosti božji. Zato je treba, da se varuje greha in živi pravično ali da opravlja dobra dela. Drugega nam za ta namen ni treba, niti bogastva, niti časti, niti sorodnikov, niti dolgega življenja: od takih in enakih stvari je naše izveličanje skoro neodvisno. Ako je imel kdo imetje, pa ni dovolj skrbel zanje, poizgubilo se mu je polagoma, in on je obubožal. A s tem ni manj sposoben za izveličanje, kakor je bil poprej. Po nesreči izgubi drug človek dobro ime; vse ga zaničuje in se ga ogiblje: to je seveda hudo in bridko, a za izveličanje tudi tak zaničevan človek ni nesposoben. Bodisi, da spada kdo k malemu ali velikemu narodu, bodi Slovan, ali Nemec, ali Lah: gledé na izveličanje ni v tej razliki nobene prednosti, pa tudi nobene ovire. Utegnejo biti kake ovire ali zapreke v tem, da je kdo kot Nemec vzgojen med malovernimi ljudmi, ali kot Francoz sredi nenravnega življenja, toda narodnost sama na sebi nima z izveličanjem prav nič opraviti.

Potemtakem ne moremo od te strani zvedeti mnogo za svoje preiskovanje.

Vendar se prav v naši veri ozremo lahko na drugo stran in na drug nauk. Ta je, da je vsakemu človeku namen Boga poveličevati in častiti. Ta nauk pa ni samo iz naše svete vere, ampak tudi iz uma ali pameti. Tem lože se torej opiramo nanj, in povzemamo iz njega, česar potrebujemo za preiskavo.

Kakor ima celo stvarstvo namen, da oznanja slavo božjo, tako še posebno človeški rod. Kar ima stvarstvo, ima od Boga; torej priča lepota, popolnost in red v stvarstvu, da je Bog neskončno lep, popoln in je vse uredil z neskončno modrostjo. To je tako trdno in jasno, kakor je trdno, da je Bog vse ustvaril. Ali ni slika tem popolnejša, čim umnejši je slikar? Ali ni stroj tem boljši, čim spretnejši je njegov izdelovalec? Zaradi tega spoznavamo v vsakem božjem delu božjo moč, modrost in dobroto. Ko pravi sv. pismo, da „oznanjujejo nebesa slavo božjo“, uči nas resnice, katere nas uči tudi naša pamet. — Izmed vseh stvari je človek najpopolnejše bitje. Zato pa tudi človek najbolje in najjasneje kaže, kako popoln je Bog, ki ga je ustvaril, torej tudi človek najglasneje spričuje slavo božjo. S tem je pa rečeno, da tudi narodi imajo namen, oznanjati slavo božjo. In sicer je ta namen najvišji, prvi, torej tudi najimennitnejši. Vsak drug namen mora se ravnati po tem najvišjem namenu.

Ko smo pridobili to spoznanje, pridobili smo mnogo za svoje preiskovanje. Pa treba je seveda, da se dobro o tem prepričamo. In prepriča se lahko vsakateri, ki veruje v Boga stvarnika vseh reči. Če je Bog stvarnik, je tudi gospodar; stvari pa so mu podložne, ker so njegove. Kakor z vsemi stvarmi, tako je tudi z narodi.

Včasih govorimo o „državi ali vladi brez Boga“. S tem pravimo, da se država ali vlada ne ozira na Boga in njegove postave, kakor bi on ne bil tudi državam najvišji gospod. Take države naravnost nasprotujejo svojemu namenu. Ta nasprotni vzgled nam prav živo kaže, kako je Bog najvišji namen narodom.

Zares, kakor je posamezen človek prelepo in veličastno delo božje, tako je celoten narod še lepša in veličastnejša stvar. Zakaj, kar je v posameznih ljudeh — dejal bi — raztreseno, to je v narodu skupaj. Narod ima svoje življenje, delovanje, napredovanje; vse posameznike namreč druži jeden duh, to je: jeden jezik, jedno mišljenje, isti običaji, isti izvir. (Kar smo rekli tu o narodih, to velja tudi o državah.) Posamezniki pridejo in odidejo, živé in umrjó: a narod živi in živi, dokler ga ne potlači močni tok zgodovine ali ga ne premené in predelajo neizogibni ptuji vplivi. Življenje narodovo je čudovito zapleteno po mnogih nitkah, in vendar je ob enem tako jednotno. Zgodovina nam kaže razne slike iz tega življenja. Kdor jih prav opazuje, spozna, da vlada v narodih Bog z nevidno, toda močno roko.

Ako nečes spoznati, da je Bog namen narodov, moraš si misliti narod ali državo kot neko čredo, združeno samo zato, da jo nekateri molzejo in strižejo. Ako pa imamo Boga za najvišjega gospodarja, tedaj nam je narod telo, ki ima življenje, svoje postave, svoje zmožnosti, svoj namen.

(Dalje.)